

ГРОМАДСЬКА ДУМКА ПРО ПРАВОТВОРЕННЯ

У НОМЕРІ:

- **ДЕМОКРАТИЧНІ ІНСТИТУТИ**

∨ *Ключові виклики для розвитку
громадянського суспільства*

- **ЗАКОНОДАВСТВО**

∨ *Господарський кодекс*

№ 16 (221) Листопад 2021

**ГРОМАДСЬКА ДУМКА
ПРО ПРАВОТВОРЕННЯ**

№ 16 (221) 2021

Інформаційно-аналітичний бюлетень
на базі оперативних матеріалів

Додаток до журналу
«УКРАЇНА: ПОДІЇ, ФАКТИ, КОМЕНТАРІ»

Засновники:

Національна бібліотека України
імені В. І. Вернадського
Національна юридична бібліотека

Головний редактор

Ю. Половинчак

Редакційна колегія:

Н. Іванова (відповідальна за випуск), Т. Дубас,
Ю. Калініна-Симончук

Заснований у 2011 році
Видається двічі на місяць

Передрук – тільки з дозволу редакції

З повнотекстовою версією видання можна
ознайомитись на сайті

Центру досліджень соціальних комунікацій
nbuviar.gov.ua

ЗМІСТ

АКТУАЛЬНА ПОДІЯ

Президент України вніс до Верховної
Ради України законопроекти щодо захисту
національної безпеки у сфері громадянства .3

АНАЛІТИЧНИЙ РАКУРС

Симоненко О.

Ключові виклики для розвитку
громадянського суспільства у Національній
стратегії сприяння розвитку громадянського
суспільства 2021–2026 рр. 4

Чернявська Л.

Введено в дію закон, що посилює
відповідальність за жорстоке поводження
з тваринами..... 10

Кривецький О.

Господарський кодекс України: втрата
актуальності та чинності 17

ЩОДЕННИК БЛОГЕРА *..... 23

АКТУАЛЬНА ПОДІЯ

Президент України вніс до Верховної Ради України законопроекти щодо захисту національної безпеки у сфері громадянства

Президент України В. Зеленський подав на розгляд до Верховної Ради України низку законопроектів, спрямованих на протидію загрозам національній безпеці у сфері громадянства.

Документи розроблено на виконання рішення Ради національної безпеки і оборони України від 26 лютого 2021 р. «Про невідкладні заходи щодо протидії загрозам національній безпеці у сфері громадянства», введеного в дію указом Глави держави № 85/2021 від 4 березня 2021 р.

Зокрема, до парламенту подано проект закону «Про внесення змін до Закону України “Про громадянство України”», що покликаний забезпечити правову визначеність ставлення держави до українських громадян, які мають громадянство (підданство) інших держав.

Документ актуалізує положення законодавства у сфері громадянства та уточнює повноваження державних органів, які беруть участь у розв’язанні питань громадянства України.

«Таким чином ми врегулюємо питання, які стосуються подвійного громадянства. Цінність громадянства України має зростати: український паспорт повинен бути запорукою вільного й безпечного пересування по світу, а українець має почуватися захищеним у будь-якій країні й знати, що на сторожі його прав та інтересів стоїть його держава», – сказав В. Зеленський.

Також до парламенту подано проект закону «Про запобігання та протидію загрозам національній безпеці України у сфері громадянства». Цей документ визначає правові та організаційні засади функціонування системи декларування громадянами України наявності громадянства інших держав або перебування у процедурі набуття чи припинення громадянства (підданства) іноземної держави. Також він містить правові засади перевірки достовірності

поданих у деклараціях відомостей, протидію використанню громадянства іншої держави як інструменту втручання у внутрішні справи України, посягання на незалежність, суверенітет і територіальну цілісність держави.

Разом з ним до Верховної Ради України подано пов’язаний законопроект «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України (щодо відповідальності за порушення законодавства у сфері громадянства)», яким пропонується встановити адміністративну відповідальність за несвоєчасне подання або неподання суб’єктом декларування декларації про наявність громадянства (підданства) іноземної держави, про перебування в процедурі набуття чи припинення громадянства іноземної держави тощо.

Цей документ також пропонує встановити кримінальну відповідальність за умисне внесення суб’єктом декларування завідомо недостовірних відомостей про наявність громадянства чи підданства іноземної держави.

«Всі політики й чиновники, які згідно із законом про запобігання корупції заповнюють електронні декларації, повинні обов’язково вказувати наявність громадянства або підданства інших держав. Якщо особа, уповноважена на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, також є громадянином іншої держави, вона має про це чесно повідомити – українське суспільство має право про це знати. За навмисні спроби приховати факт подвійного громадянства людина має нести кримінальну відповідальність», – наголосив Президент.

Крім того, Глава держави подав на розгляд до Верховної Ради України законопроект «Про внесення змін до Закону України “Про судоустрій і статус суддів” щодо запобігання та протидії загрозам національній безпеці

України у сфері громадянства». Цей документ має на меті протидію використанню громадянами України громадянства іноземної держави як інструмента втручання у внутрішні справи України, посягання на незалежність, суверенітет і територіальну цілісність держави.

«Ми пропонуємо встановити обмеження на зайняття посад в органах судової влади громадянами України, які мають або набули громадянство іншої держави», – зазначив В. Зеленський.

Глава держави також подав до парламенту проєкт закону «Про внесення змін до ст. 570 Митного кодексу України щодо запобігання та протидії загрозам національній безпеці

України у сфері громадянства», який пропонує встановити обмеження на зайняття посад у митних органах громадянами України, які мають або набули громадянство або підданство іноземної держави чи держав.

Президент закликає народних депутатів усіх фракцій і груп підтримати внесені ним законопроекти. Ухвалення цих документів стане черговим етапом у становленні та удосконаленні інституту громадянства України (*Офіційне інтернет-представництво Президента України* (<https://www.president.gov.ua/news/prezident-vnis-do-verhovnoyi-radi-zakonoproekti-shodo-zahist-71829>). – 2021. – 2.12).

АНАЛІТИЧНИЙ РАКУРС

О. Симоненко, канд. політ. наук, ст. наук. співроб., НЮБ НБУВ

Ключові виклики для розвитку громадянського суспільства у Національній стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства 2021–2026 рр.

Президент України В. Зеленський, 27 вересня 2021 р., затвердив Національну стратегію сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021–2026 рр. Відповідний указ № 487/2021 було опубліковано на сайті Президента України.

Національна стратегія сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні чітко окреслює, яким чином держава може створити сприятливі умови для організацій громадянського суспільства в контексті розвитку, в контексті налагодження взаємодії між органами влади та ОГС, в контексті запровадження нових інструментів підтримки: конкурси, соціальне замовлення чи інші інструменти. Отже, цей документ важливий тим, що він покликаний сприяти посиленню громадського сектору в Україні.

Варто зауважити, що на сьогодні існує не багато держав, де існує стратегія розвитку громадянського суспільства, особливо на пострадянському просторі. Як говорить В. Шейгус, виконавчий директор ICAP Єднання:

«... стратегія підкреслює те, що держава вбачає в громадянському суспільстві важливого гравця, опору для побудови розвиненої, демократичної країни. Тому його і називають «третім сектором», без якого країна не може триматися стійко. Попереду багато роботи, в тому числі координація втілення стратегії», – зауважив він.

До того ж, слід звернути увагу на те, що без громадянського суспільства у співпраці з органами державної влади, органами місцевого самоврядування та організацій (інститутів) громадянського суспільства, формування та реалізація державної політики, на нашу думку, не можлива. Для аналізування стану та визначення тенденцій, виокремлення проблем, вироблення варіантів їх вирішення, розроблення проєктів рішень, їх імплементації та моніторингу реалізації, оцінювання результативності потрібна тісна співпраця громадянського суспільства та відповідних органів державної влади. Такий підхід забезпечено і в процесі розроблення цієї

Стратегії. Підготовка Стратегії відбувалася у тісній співпраці з Офісом Президента. Також, були залучені представники інститутів громадянського суспільства, науковці, експерти. Над документом працювала робоча група, утворена при Секретаріаті Кабінету Міністрів, та учасники громадсько-урядової платформи (понад 200 представників інститутів громадянського суспільства, органів виконавчої влади, міжнародних організацій, науковців, експертів), які долучалися до роботи тематичних підгруп робочої групи. Департаментом інформації та взаємодії з громадськістю Секретаріату Кабінету Міністрів разом з партнерами було організовано понад 40 публічних обговорень у різних формах: засідання робочої групи та її підгруп, регіональні онлайн-обговорення у форматі світового кафе (долучилося понад 300 учасників), узгоджувальні наради та зустрічі за участю представників органів виконавчої влади та громадськості.

Утім, як і в минулій Стратегії, одним із лідерів процесу створення нинішньої були експерти Українського незалежного центру політичних досліджень (далі – УНЦПД). Саме вони написали листа Президенту В. Зеленському з проханням розпочати процеси створення нової Стратегії й перезапуску Координаційної ради з питань розвитку ГС. Тому ствердно можна сказати, що ініціатива в обох Стратегіях ішла від ГС. Як зауважив експерт українського незалежного центру політичних досліджень М. Лациба: «І тоді, й тоді були громадські обговорення. Але цього року за допомогою онлайн-інструментів процес був більш інклюзивний: була змога залучити більшу кількість організацій. Якщо раніше одна велика робоча група будувала стратегію, то зараз п'ять окремих тематичних робочих груп об'єднали свої тексти й винесли на широке громадське обговорення в регіони».

При цьому варто зазначити, що це вже третій подібний документ в історії нашої країни. Перша Стратегія державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні була затверджена у 2012 р., друга – у 2016 р. Третя, як вже було зазначено, у 2021 р.

Якщо проаналізувати результати попередньої Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства за 2016–2020 рр., затверджену Указом Президента України від 26 лютого 2016 р. № 68, то можна побачити, що її реалізація дозволила, зокрема:

- скоротити строки і спростити для громадських об'єднань процедури реєстрації та отримання статусу неприбуткової організації, у тому числі запровадити електронну послугу щодо їх реєстрації;

- удосконалити процедури проведення конкурсів для державної підтримки проєктів організацій (інститутів) громадянського суспільства та розпочати роботу над впровадженням електронних процедур у цій сфері;

- запровадити конкурсний механізм виділення коштів для державної підтримки громадських об'єднань ветеранів та осіб з інвалідністю;

- розробити рекомендації для органів місцевого самоврядування щодо закріплення у статутах територіальних громад інструментів громадської участі;

- частково удосконалити механізм формування та організації діяльності громадських рад при органах виконавчої влади, зокрема запровадити можливість рейтингового електронного голосування під час формування складу громадських рад;

- запровадити публічні закупівлі соціальних послуг через соціальне замовлення за результатами конкурсів, у яких можуть брати участь організації (інститути) громадянського суспільства;

- схвалити Концепцію розвитку громадянської освіти в Україні;

- налагодити міжсекторальну співпрацю з метою запобігання і протидії шахрайству під час публічного збору благодійних пожертв;

- організувати навчання державних службовців, посадових осіб органів місцевого самоврядування з питань налагодження взаємодії з організаціями (інститутами) громадянського суспільства та ін.

Проте за результатами аналізу, виявляємо, що низка питань залишилася без належної

уваги, до того ж розпочаті позитивні зміни потребують подальшого розвитку. Як засвідчує міжнародний Індекс сталості розвитку організацій громадянського суспільства, що протягом 2014–2019 рр. зафіксував в Україні лише незначне покращення ситуації у сфері організаційної спроможності організацій (інститутів) громадянського суспільства в Україні, їх фінансової життєздатності, розвитку інфраструктури громадського сектору, а також відсутність суттєвих змін за напрямком залучення органами державної влади та органами місцевого самоврядування цих організацій (інститутів) до надання суспільно корисних послуг. Також на це вказує міжнародний моніторинговий звіт «Барометр ОГС: оцінка середовища для громадянського суспільства у країнах Східного партнерства» (червень 2019 – липень 2020), який зафіксував ряд проблем у сфері правового забезпечення консультацій з громадськістю, правового захисту свободи мирних зібрань, безпеки громадських активістів тощо.

Крім того, потребує змін механізм реалізації державної політики у сфері сприяння розвитку громадянського суспільства, у тому числі в частині:

- визначення чітких стратегічних завдань і заходів, очікуваних результатів їх реалізації;
- належного виконання заходів та моніторингу їх результатів;
- посилення координації між органами виконавчої влади та організаціями (інститутами) громадянського суспільства в процесі реалізації державної політики у відповідній сфері на національному та регіональному рівнях;
- посилення інституційної спроможності органів виконавчої влади з питань налагодження комунікацій з громадськістю, зокрема забезпечення функціонування відповідних підрозділів;
- налагодження взаємодії органів виконавчої влади з органами місцевого самоврядування в процесі реалізації державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства.

Тому метою нової Стратегії стало створення сприятливих умов для розвитку громадської ініціативи та самоорганізації, формування

та діяльність організацій (інститутів) громадянського суспільства, налагодження партнерської взаємодії між ними та органами державної влади, органами місцевого самоврядування, у тому числі для реалізації та захисту прав і свобод людини та громадянина, задоволення суспільних інтересів, забезпечення громадської участі у прийнятті та реалізації владних рішень.

У Стратегії визначено чотири напрямки, реалізація яких впродовж 2021–2026 рр. повинна забезпечити ефективний розвиток та належне функціонування ІГС в Україні, до яких належить:

- забезпечення ефективних процедур громадської участі у формуванні та реалізації державної політики на національному та регіональному рівнях, вирішенні питань місцевого значення;
- створення сприятливих умов для формування та інституційного розвитку інститутів громадянського суспільства;
- стимулювання участі інститутів громадянського суспільства в соціально-економічному розвитку України;
- створення сприятливих умов для міжсекторальної співпраці (URL: <https://lexinform.com.ua/zakonodavstvo/4-strategichni-napryamy-rozvytku-gromadyanskogo-suspilstva-do-2026-r/>).

Також, у Стратегії передбачено важливі завдання з питань удосконалення механізмів громадської участі та місцевої демократії, зокрема публічних консультацій, електронних петицій, громадських бюджетів, місцевих ініціатив та ін. Закладено, також, процедури створення інститутів громадянського суспільства, щоб створити умови для їх кращої ресурсної спроможності, зокрема запровадити з урахуванням світової практики відповідні податкові стимули. Передбачено і сприяння посиленню участі інститутів громадянського суспільства у соціально-економічному житті країни через надання соціальних та інших послуг, соціальне підприємництво, державно-приватне партнерство. Низка завдань спрямовані на налагодження суспільно корисної міжсекторальної співпраці: інститути

громадянського суспільства – органи влади – бізнес.

Водночас в основу нової Стратегії закладено бачення ролі і значення громадянського суспільства та принципів його взаємодії з державою, що ґрунтується на стандартах, закріплених у низці міжнародних документів. Також, дана Стратегія підтримує ключові цілі щодо інститутів громадянського суспільства, визначені в Угоді про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони.

За словами експерта Українського незалежного центру політичних досліджень М. Лациби нова Стратегія: «... це не стратегія розвитку громадянського суспільства (далі – ГС). Це стратегія дій уряду зі створення сприятливих умов для розвитку ГС. У стратегії написано, що має зробити держава, уряд, органи місцевого самоврядування для створення сприятливих умов. А от як розвинути ГС, яких параметрів воно досягне через п'ять років – це відповідальність тільки громадян України: наскільки вони повірять в умови й захочуть вкладати свій час і зусилля в цей розвиток. Стратегія, яку собі ставить громадянське суспільство, і стратегія уряду для створення сприятливого середовища – це різні стратегічні документи».

Якщо порівнювати тексти старої і нової Стратегій, можна побачити як нова продовжує напрацювання старої хоча й з оновленими пріоритетами. Наприклад, у процесі реалізації старої Стратегії вдалося значно покращити процедури реєстрації ГО і благодійних організацій (далі – БО). Відбулася значна реформа системи державної реєстрації юридичних осіб, у тому числі й ГО та благодійних фондів. Зараз набагато простіше, легше й дешевше відкривати ГО й БО. Якщо раніше це було сім робочих днів, то тепер, за словами М. Лациби – три, простіша процедура, менша кількість документів для реєстрації. У попередній Стратегії не вирішеною залишалася проблема реєстрації органів самоорганізації населення, проте вже в новій Стратегії вона стає головним завданням.

Важливо відмітити, що основний пріоритет, який закладає нова Стратегія, – розбудова фінансової сталості організацій громадянського суспільства. Цих завдань було менше в попередній Стратегії. Тому зараз особливу увагу приділяють питанням податкового середовища.

Зокрема, серед завдань стоїть – зменшити податковий тиск на громадянина – отримувача благодійної допомоги й на волонтерів.

З цього ж приводу експерт Українського незалежного центру політичних досліджень М. Лациба додає, що стоїть завдання навести лад не лише в податковому середовищі, а й у державному фінансуванні ОГС. Держава багато видає коштів ГО, і, на жаль, більшість без прозорих конкурсів проєктів.

Ще одним цікавим напрямом у Стратегії є – диджиталізація державної допомоги і послуг для ГС. У Стратегії зазначено, що має бути запроваджена повноцінна онлайн-реєстрація всіх видів ОГС, а також надання інших послуг дистанційно. Тому що крім первинної, є ще реєстрація змін, припинення тощо, і вона теж потребує онлайн-послуг. М. Лациба закликає, щоб вони з'явилися у додатку «Дія».

У той же час Президент доручив Уряду забезпечити розроблення та затвердження трирічних планів заходів з реалізації Стратегії й підготовку та оприлюднення щоквартальних та щорічних звітів про їх виконання. У цьому контексті важливо звернути увагу на те, що Президент доручив уряду залучити організації громадянського суспільства в процес розробки трирічних планів заходів із реалізації Національної стратегії. В підписаному Президентом В. Зеленським указі зазначено, що Обласній та Київській міській державним адміністраціям доручено «забезпечити належну роботу регіональних координаційних рад з питань сприяння розвитку громадянського суспільства із залученням до їх складу представників відповідних місцевих державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування, територіальних органів міністерств та інших центральних органів виконавчої влади, а також на паритетних засадах – представників інститутів громадянського

суспільства, міжнародних організацій, наукових установ, експертів». Згідно з Указом, держадміністрації мають у тримісячний строк (з жовтня по грудень) розробити «регіональні цільові програми сприяння розвитку громадянського суспільства, ужити заходів для їх затвердження в установленому порядку та забезпечити розроблення і затвердження планів заходів з їх реалізації». Окрім того, Кабінет Міністрів має опрацювати питання створення ефективних механізмів фінансової підтримки реалізації Стратегії. А також визначити механізми для належної координації та моніторингу її реалізації, зокрема вивчити можливість створення координаційного органу із залученням на паритетних засадах представників органів виконавчої влади та інститутів громадянського суспільства, міжнародних організацій, наукових установ, експертів. Тобто попри назву, уряд виконує не стратегію, а саме план дій. Підсумовуючи, експерт М. Лациба робить висновок про те, що: «Стратегія – це мотиваційний документ, який ми читаємо та надихаємося. А що конкретно треба зробити, щоби цілі стратегії стали реальністю – для цього відкриваємо урядовий план», – наголосив він.

Як вже було зазначено вище, коли Президент ухвалював Стратегію, він також доручив обласним адміністраціям підготувати обласні цільові програми зі сприяння розвитку громадянського суспільства. Тобто, окрім урядового плану дій, протягом пів року має бути ще с 25 обласних програм із планами заходів. «Формується ціла мережа планів із розвитку (громсектору), тому дуже важливо, щоби громадські і благодійні ініціативи включилися в процес її створення. Ми зараз самі задаємо планку покращень. Не бувало ще, щоби усі 100 % заходів Кабмін виконував, але треба планувати більше, щоби встигнути зробити більше», – резюмував М. Лациба.

Тож цілком очевидно, що з 21 жовтня 2021 р. центральні органи влади почали обговорення заходів, проблем на вирішення яких вони спрямовані й очікуваних результатів, що планують включити в перший трирічний план із реалізації Стратегії сприяння розвитку

громадянського суспільства. Зазначається, що перший трирічний план охопить 2022–2024 рр. Наразі, пропозиції вносять у документ, який постійно оновлюється. Разом з тим, думку щодо пропозицій експертів із органів влади можуть висловити представники громадянського суспільства. Міністерства та центральні органи виконавчої влади, відповідальні за підготовку Плану заходів, проводять громадські обговорення заходів у форматі онлайн-зустрічей. Графік таких зустрічей опубліковано Секретаріатом КМУ.

Запропоновані зміни опрацюють і внесуть у план. Оновлений варіант Секретаріат знову надішле на узгодження в міністерства. Після погодження план об'єднаним блоком буде подано на засідання уряду для голосування. За прогнозом М. Лациби, це буде не раніше лютого 2022 р.

У контексті викладеного вище виникає питання щодо контролю виконання заходів. У цьому питанні, як зазначають експерти, жоден орган не може бути панацеєю. Тим паче, що напрями підтримки розвитку громадянського суспільства є дуже різноманітними і на сьогодні відсутній єдиний орган, спроможний здійснювати фаховий контроль з усіх цих питань. Разом з тим, за планом реалізації Стратегії, можна зробити висновок про те, що вирізняються дві лінії контролю: урядова та незалежна (громадська). За урядову відповідає профільний департамент інформації та зв'язків із громадськістю СКМУ. Департамент може написати доповідну записку прем'єр-міністру, який має повноваження дати доручення, розпорядження чи виписати догану за невиконання урядового плану. Крім того, кожен орган виконавчої влади має визначити людину або підрозділ, відповідальний за виконання завдань Стратегії. Також, щороку відбуватиметься національний і регіональний форуми громадянського суспільства – звітні конференції щодо стану виконання планів та покращення правового середовища для громадського сектору. Їх має організовувати Кабмін і спільно з представниками громадських організацій розглядати питання реалізації стратегії, обговорити прогрес,

плани тощо. Як запевняє експерт Українського незалежного центру політичних досліджень М. Лациба: «Я вважаю, що спочатку треба придумати і запустити ефективний механізм реалізації Стратегії, тобто визначити, хто її виконуватиме і як це буде контролюватися. І одночасно прописувати інструменти моніторингу. ...Важливо в новій Стратегії знайти точку відповідальності. На мою думку, відповідальність має на себе взяти секретаріат Кабінету міністрів і міністри особисто. Тому що розвиток ІГС – дуже комплексне завдання різних міністерств. За комплексну міжгалузеву політику має відповідати секретаріат Кабміну. Такі практики є в європейських країнах».

Очікуваними результатами виконання планів та завдань Стратегії вбачаються, зокрема: підвищення рівня обізнаності громадян про можливість створення ІГС, їх участі у прийнятті рішень органами влади та органами місцевого самоврядування; спрощення процедур реєстрації ІГС; посилення інституційної та ресурсної спроможності ІГС; розширення механізмів фінансової підтримки ІГС, можливостей їх участі у соціально-економічному житті, зокрема через поширення практик міжсекторальної співпраці; провадження ІГС благодійної та волонтерської діяльності тощо.

Отже, у контексті викладеного, бачимо, що автори Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021–2026 рр. очікують, що громадяни знатимуть більше, як створити ГО та брати участь у житті своїх громад, громадську організацію стане легше зареєструвати, з'явиться більше можливостей для її розвитку, її фінансової підтримки громадянами і бізнесом, а також у громадських організацій буде можливість частіше брати участь у соціально-економічному житті країни, сектори взаємодіятимуть між собою, розвиватиметься благодійність і волонтерство. Тобто, ця Стратегія покликана визначити комплекс взаємопов'язаних стратегічних завдань формування та реалізації державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства до 2026 р. *(Стаття підготовлена*

з використанням інформації таких джерел: Офіційне інтернет-представництво Офісу Президента України (<https://www.president.gov.ua/documents/4872021-40193>); Інтернет-видання ЗМІ для змін (<https://zz.detector.media/law-and-money/texts/183529/2020-12-22-strategiya-rozvytku-gromadyanskogo-suspilstva-chogo-dosyagly-za-pyat-rokiv-i-shcho-potribno-zrobyty-v-nastupni-pyat/>); <https://zz.detector.media/law-and-money/texts/184658/2021-11-19-perestrybnuty-stinu-davayte-zalyshymo-vse-yak-ie-yak-gromadskist-i-vlada-gotuyut-plan-iz-rozvytku-gromadskogo-sektoru/>; <https://zz.detector.media/law-and-money/texts/184172/2021-01-26-treba-nalashtovuvatysya-na-dovgyy-dialog-oleksandr-yarema-pro-spivpratsyuvlady-ta-gromadskosti/>; <https://zz.detector.media/ability/texts/184610/2021-10-23-25-zhovtnya-onlayn-obgovorennya-propozytsiydo-planu-vtilennya-natsstrategii-spryyannya-rozvytku-gromadyanskogo-suspilstva/>); Caritas Ukraine ICF (<https://caritas.ua/news/zatverdzheno-nacjonalnu-strategiyu-spryyannya-rozvytku-gromadyanskogo-suspilstva-v-ukrayini-na-2021-2026-roky/>); Громадський Простір ([https://www.prostir.ua/?news=prezydent-zatverdyy-natsionalnu-stratehiyu-rozvytku-hromadyanskoho-suspilstva](https://www.prostir.ua/?news=prezydent-zatverdyy-natsionalnu-stratehiyu-rozvytku-hromadyanskoho-suspilstva;); <https://www.prostir.ua/?focus=zhodnyhrishen-dlya-hromadyanskoho-suspilstva-bez-hromadyanskoho-suspilstva-oleksandryarema>); Український незалежний центр політичних досліджень (<http://www.ucipr.org.ua/ua/novyny/natsstrategiya-spryyannya-rozvitku-gromadyanskogo-suspilstva-ukhvalena>); LEXINFORM.COM.UA (<https://lexinform.com.ua/zakonodavstvo/4-strategichni-napryamy-rozvytku-gromadyanskogo-suspilstva-do-2026-r/>); Чернігівський Центр Прав Людини (<http://pravocn.org.ua/%D0%BD%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B0-%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D1%96%D1%8F-%D1%81%D0%BF%D1%80%D0%B8%D1%8F%D0%BD%D0%BD%D1%8F-%D1%80%D0%BE%D0%B7%D0%B2/>); ICAP

«Єднання» (<http://ednannia.ua/news/nashinovini/12249-kabmin-ckhvalyv-natsionalnu-stratehiu-spryannia-rozvytku-hromadianskohosuspilstva-2>); Асоціація міст України (<https://auc.org.ua/novyna/vysnovok-amu-shchodonacionalnoyi-strategiyi-spryannya-rozvytugromadyanskogo-suspilstva-v>); Центр демократії та верховенства права (<https://cedem.org.ua/events/obgovorennya-propozytisjogs/>); Сучасні маркетингові комунікації (<https://q.rating.zone/2021/06/17/%D1%83%D1%80%D1%8F%D0%B4-%D1%81%D1%85%D0%B2%D0%B0%D0%BB%D0%B8%D0%B2-%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B5%D0%BA%D1%82-%D0%BD%D0%B0%D1%86%D1%96-%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE%D1%97-%D1%81%D1%82%D1%80/>)).

Л. Чернявська, мол. наук. співроб. НЮБ НБУВ

Введено в дію закон, що посилює відповідальність за жорстоке поводження з тваринами

8 листопада введено в дію Закон України від 15.07.2021 № 1684-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементації положень деяких міжнародних угод та директив Європейського Союзу у сфері охорони тваринного та рослинного світу»¹ (він набув чинності 8 серпня 2021 р.). Документ містить понад 60 нових норм, які посилюють відповідальність за жорстоке поводження з тваринами. Авторами законопроекту виступили представники профільного екологічного комітету ВРУ та різних фракцій (О. Маріковський, Ю. Овчинникова, О. Бондаренко, О. Криворучкіна, К. Нестеренко, Д. Любота, З. Андрійович, О. Аліксійчук, В. Галайчук, О. Фельдман). Над проектом закону спільно працювала зоозахисна спільнота України: представники ГО «Відкриті клітки Україна», Київського екологічно-культурного центру, Асоціації зоозахисних організацій України, ГО «Єдина Планета» та FOUR PAWS.

¹ Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1684-20#Text>.

² Сторінка «UAnimals» на Facebook. URL: [https://www.facebook.com/UAnimals.official/posts/4325508884170964?__cft__\[0\]=AZV-XuMiBQ_Ey-VpQkp3pPNC9bYmwkhrzz_6xEin_wtyLSvWG4naJ921PD8iJqItvakZBEpnXqS4plXgimJxY2C_SDYcuZ2qP09zsNBR1PVpr41CCN0hV33Dfteqig57fcIivu-Xb3mPQhZ8l4qwKDl0&__tn__=%2CO%2CP-R](https://www.facebook.com/UAnimals.official/posts/4325508884170964?__cft__[0]=AZV-XuMiBQ_Ey-VpQkp3pPNC9bYmwkhrzz_6xEin_wtyLSvWG4naJ921PD8iJqItvakZBEpnXqS4plXgimJxY2C_SDYcuZ2qP09zsNBR1PVpr41CCN0hV33Dfteqig57fcIivu-Xb3mPQhZ8l4qwKDl0&__tn__=%2CO%2CP-R).

Як зауважують в організації UAnimals, закон прийняли завдяки тривалим мітингам та акціям зоозахисників і активістів².

Як зазначають зоозахисники, поява закону викликана тим, що утримання домашніх тварин в Україні є дуже розповсюдженою практикою. Проте чимало українців, ухвалюючи рішення придбати домашнього улюбленця, не усвідомлюють тієї відповідальності за його життя та не прислуховуються до потреб тварини. Дуже часто трапляються випадки бездушного, жорстокого поводження з домашніми улюбленцями, а ще частіше такі ситуації відбуваються з безпритульними тваринами.

Зокрема, законом забороняється:

- бити, вбивати, отруювати чи калічити домашніх тварин;
- дарувати домашніх тварин як призи, нагороди чи премії;
- завдавати домашнім тваринам болю, страждання або пригнічення;
- дресирувати тварин у спосіб, що завдає шкоди здоров'ю тварини та її загальному стану;
- умирати тварин шляхом утоплення, задушення, використання електричного струму та речовин, що призводять до отруєння;
- жебракувати з тваринами;
- залишати тварину в закритому салоні автомобіля за відсутності в ньому людини при температурі повітря більше + 20° С та менше + 5° С.

- замурувати тварин у підвальних приміщеннях;

- залишати домашню тварину прив'язаною, якщо довжина прив'язі становить менше 20 метрів, крім собак, що виконують сторожові функції, для яких така довжина має становити не менше 10 метрів;

- залишати тварину без можливості сховатися у приміщенні, споруді тощо, прив'язаною під дією прямого сонячного проміння при температурі повітря більше + 20° С або менше 0° С.

- залишати домашню тварину прив'язаною без нагляду у громадських місцях чи місцях скупчення людей (поблизу зупинок, магазинів тощо), а також прив'язувати тварин до транспортних засобів та примушувати до бігу за моторними транспортними засобами.

Тобто жорстоким поведженням тепер вважається не тільки порушення правил утримання тварин, а й інші порушення правил поведження з тваринами та порушення правил транспортування тварин.

Введення поняття «каліцтва» тварини та «тілесне ушкодження тварини» в організації UAnimals вважають дуже важливим для відмежування адміністративної відповідальності від кримінальної, а внаслідок, більш ефективного їх застосування до винних осіб.

Відтепер винним у жорсткому поведженні з тваринами особам забороняється утримувати тварин:

- протягом 1 року – якщо особа вчинила адмінправопорушення з жорсткого поведження щодо тварин;

- протягом 10 років – якщо особа вчинила злочин проти тварини.

Закон зокрема забороняє:

- регулювання чисельності тварин біологічно обґрунтованими методами і методами евтаназії (дозволені лише гуманні методи: біостерилізація, влаштування у притулок тощо);

- умертвіння тварин для регулювання чисельності безпритульних тварин;

- побиття, травмування, отруєння тварин, примушування до нападу одних тварин на

інших, використання тварин як мішені при стрільбі;

- пропаганда жорсткого поведження з тваринами;

- зменшення заповідних зон та забезпечення перекриття їх шлагбаумами,

Якщо тварина хвора на сказ або іншу особливо небезпечну хворобу, для її умертвіння повинен бути обов'язково документ від ветеринара³.

Під заборонаю опинилися і фотопослуги з тваринами, використання тварин у рекламі розваг чи закладів харчування, утримування хижих чи рідкісних тварин у неспеціалізованих закладах та багато інших, нині популярних, способів використання тварин⁴.

Захист тварин від жорсткого поведження здійснюватимуть органи Національної поліції України. Для порушників норм вищезазначеного закону посилено чинні та встановлено нові міри відповідальності.

Так, законом внесені зміни до ст. 299 Кримінального кодексу України. Зокрема, жорстоке поведження з тваринами, що відносяться до хребетних, у тому числі безпритульними тваринами, що вчинене умисно та призвело до каліцтва чи загибелі тварини, а також нацькування тварин одна на одну чи інших тварин, вчинене з хуліганських чи корисливих мотивів, публічні заклики до вчинення діянь, які мають ознаки жорсткого поведження з тваринами, а також поширення матеріалів із закликами до вчинення таких дій – будуть каратися обмеженням волі на строк від 1 до 3 років або позбавленням волі на строк від 2 до 3 років з конфіскацією тварини.

У випадку, коли ці дії кривдник вчинить у присутності малолітньої чи неповнолітньої особи – отримає покарання у вигляді позбавлення волі на строк від 3 до 5 років з конфіскацією тварини.

³ «Українська правда». URL: <https://life.pravda.com.ua/society/2021/11/8/246414/>.

⁴ Координаційний центр з надання правової допомоги. URL: <https://www.legalaid.gov.ua/publikatsiyi/nabuv-chynnosti-zakon-shho-posylyuye-vidpovidalnist-zazhorstoke-povodzhennya-z-tvarynamy/>.

Позбавленням волі від 5 до 8 років з конфіскацією тварини караються дії, вчинені з особливою жорстокістю або щодо двох і більше тварин, або повторно чи групою осіб.

Ст. 89 Кодексу України про адміністративні правопорушення за жорстоке поводження з тваринами також передбачена адміністративна відповідальність.

Зокрема, жорстоке поводження з тваринами – знущання над тваринами, у тому числі і безпритульними, завдання побоїв або вчинення інших насильницьких дій, що завдали тварині фізичного болю, страждань і не спричинили тілесних ушкоджень, каліцтва чи загибелі, залишення тварин напризволяще, у тому числі порушення правил утримання тварин, – тягнуть за собою накладення штрафу від 3 400 до 5 100 грн з конфіскацією тварини, якщо перебування тварини у власника становить загрозу для її життя або здоров'я.

Крім того, утримувати сільськогосподарські тварини треба в гуманних умовах, для вагітних тварин посилено захист, заборонено розводити птицю для фуа-гри. Місцеві органи влади повинні відстежувати та не допускати роботу пересувних виставок і зоопарків, також перелік тварин, які потребують охорони на їх території.

Насильницькі дії стосовно тварин, які спрямовані на задоволення статевої пристрасті, тепер вважаються злочином, а не адмінправопорушенням.

Отож, ухвалення закону, що регулює правила поводження з тваринами та умови їх утримання, спонукатиме українців відповідально ставитись як до домашніх улюбленців, так і до безпритульних тварин. В іншому випадку – кривдника чекатиме адміністративна чи навіть кримінальна відповідальність.

На виконання Закону України «Про захист тварин від жорсткого поводження», який набув чинності 8 листопада та був прийнятий для імплементації положень міжнародних угод і директив Європейського Союзу в сфері охорони тваринного світу Кабінет Міністрів України оновив перелік небезпечних порід собак, який діяв з 2002 р. Уряд скоротив відповідний список з майже 90 порід та метисів, тобто змішаних з ними, до трохи більш ніж 50. Міністерство

захисту довкілля та природних ресурсів України запевняє, що під час напрацювання змін до списку були враховані пропозиції громадських та зоозахисних організацій. Згідно з законом, вигулювати небезпечні породи собак дозволено лише на повідку та з намордником⁵.

На думку президентки «Інституту сучасних проблем України» Т. Метельової, закон є практично бездоганним⁶. Також у документі встановлюється заборона на винищення бездомних тварин з метою регулювання чисельності. Не прибирання власниками екскрементів тварини під час її перебування у громадському місці буде кваліфікуватися як адмінправопорушення. Адміністративна відповідальність за жорстоке або безвідповідальне поводження з тваринами вводить з 16 років, а кримінальна – з 14. Серед інших позитивних нововведень, Т. Метельова виділяє законодавчі норми, що забороняють всі види вирубок лісу навколо місць проживання та розмноження рідкісних тварин, що перебувають під загрозою зникнення видів тваринного і рослинного світу в радіусі 500 метрів. Експертка підкреслює, що закон характерний тим, що у ньому чітко вказана відповідальність за певні правопорушення.

Єдиним недоліком закону, на думку президентки «Інституту сучасних проблем України», є відсутність у законі норми про «інститут опікунства і одноосібного волонтерства», який вже функціонує багато років в Україні де-факто. Так, у законі заборонено вилов безпритульних тварин окремими громадянами. Натомість у Києві та Львові саме окремі громадяни, які отримали статус опікуна тварин та волонтера, мали таке право на міському рівні, але і досі залишатимуться поза законом, здійснюючи вилов тварин задля стерилізації й відпущення у середовище перебування. Хоча сам вилов,

⁵ Deutsche Welle. URL: <https://www.dw.com/uk/v-ukraini-onovyly-perelik-nebezpechnykh-porid-sobak-dlia-yakykh-potriben-namordnyk/a-59785921>.

⁶ «Суспільне мовлення України». URL: <https://suspilne.media/180337-zoozahisnij-zakon-v-dii-ak-v-ukraini-zahisatimut-tvarin/>.

стерилізація і відпущення за попереднім місцем перебування тепер легальні, і це добре.

А от у низки зоозахисників є сумніви щодо ефективності нового закону, оскільки, як зазначив представник зоозахисної організації UAnimals О. Тодорчук, якщо у сучасних суспільствах є закон, верховенство права і невідворотність покарання за злочин, то у випадках із тваринами в Україні ці принципи не завжди працюють. На підтвердження цього, журналісти ВВС Україна знайшли десятки свідчень про те, що поліція «саботує зоозахисні справи» уже на етапі звернення на гарячу лінію 102 і на кожному наступному кроці⁷.

Натомість європейські країни демонструють високий рівень захисту тварин від жорстокого поводження. Передусім, в Європі немає, наприклад, проблеми бездомних тварин. У країнах ЄС створено багато притулків для них. На думку європейців, головна причина, чому тварини опиняються на вулиці, – безвідповідальність людей. Тому законотворці ґрунтовно підійшли до вирішення проблеми безпритульних тварин, поклавши велику відповідальність на їхніх власників.

Так, кожен домашній улюбленець має бути зареєстрований, з чіпом, на якому вказані всі дані про господаря. До того ж, перш ніж завести тварину, потрібно заплатити за неї чималий податок. У залежності від країни він становить від 130 до 150 євро. Такі правила діють у Франції, Німеччині, Швеції, Норвегії, Британії, Нідерландах та ін. Це часто зупиняє людей, які хочуть придбати тварин тільки задля задоволення.

Також в європейських країнах запроваджені великі штрафи для господарів, які не доглядають за домашніми улюбленцями, особливо коли вони опиняються на вулиці. А в деяких країнах за недогляд за твариною або жорстоке поводження можуть навіть ув'язнити⁸.

⁷ Сайт ВВС Україна. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-59182777>.

⁸ «Район.Рожище». URL: <https://rozhyshche.rayon.in.ua/news/340157-za-sterilizatsiiu-ta-vaktsinatsiiu-brodiachih-tvarin-rozhishchenska-miskrada-zaplatila-maizhe-40-tisiach-griven>.

Якщо в Україні тварини не є суб'єктами права (як люди), вони прирівняні до речей, проте з особливим статусом – це живі істоти, які здатні відчувати біль і перебувають під особливим захистом⁹, то в Німеччині, Італії, Туреччині, США та інших країнах діє такий нормативно-правовий статус тварини, що оберігає її від неналежного утримання. У Люксембурзі штрафи для ексгосподарів, що позбулися своїх тваринок, сягають 227 тис. дол., ще й загрожує обмеження волі до 3 років. Швейцарією, Австрією та Норвегією введені податки на утримання домашнього улюбленця, чим відсіюються безвідповідальні господарі. Наприклад, у Німеччині, за підрахунками Федерального статистичного відомства, в 2020 р. зібрано рекордні 380 млн євро за рахунок оподаткування власників собак¹⁰.

Однією з провідних країн у сфері захисту тварин є Нідерланди, що практично вирішила питання безпритульних тварин на вулицях. Було застосовано комплекс політико-правових механізмів, зокрема, введено податки та покарання за неналежну поведінку, розв'язано проблеми з повсюдною стерилізацією тварин та ін.

«Будь-яка дія, що призводить до невиправданої загибелі тварини, і будь-яке рішення, що веде до такої дії, є злочинами проти життя», – стверджує «Всесвітня декларація прав тварин». В Європі гарантом права тварин на життя є запровадження цілодобової ветеринарної медицини, а також ефективна робота зоозахисного законодавства. У Великій Британії, яка неодноразово входила в усі списки найкращих країн для життя тварин, окрім медичного страхування для людей, давно введено обов'язкове медичне страхування для тварин, що дає можливість не перейматись не лише за вар тість лікування, але і за абсолютну гарантію надання допомоги, коли це необхідно¹¹.

⁹ «Українська правда». URL: <https://life.pravda.com.ua/columns/2021/11/17/246552/>.

¹⁰ Deutsche Welle. URL: <https://www.dw.com/uk/ukrainian-2020-roku-zibrano-rekordnu-kilkist-podatki-na-sobak/a-59185884>.

¹¹ «Європейська правда». URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2021/07/15/7125429/>.

Водночас суворі закони щодо утримання домашніх тварин, як наявність медичного страхування для свого улюбленця чи високі вимоги до місця проживання власника часом ускладнюють життя тим, хто хотів би завести собі пухнастого друга. Однак подібних жорстких вимог, як у Британії, в країнах ЄС немає.

У більшості з них права тварин захищені приблизно на такому ж рівні, як і в Україні. Проте на практиці різниця виглядає просто різною передусім через непрописаність норм про відповідальність за ненадання медичної допомоги тварині, а також через те, що, як свідчить практика, закони про захист тварин від жорстокого поводження існують дуже часто лише на папері.

Тим часом Європа постійно вдосконалює зоозахисне законодавство. Так, схвалити історичний закон про захист тварин нині готується Франція¹². Законопроект передбачає низку законодавчих нововведень, що покликані суттєво посилити захист тварин від жорстокого поводження з ними та відповідальність винних у такому поводженні осіб.

Так, Франція планує заборонити продаж собак і котів у зоомагазинах із 1 січня 2024 р. та використання диких тварин у цирках. Заборона продажу котів і собак у зоомагазинах вводиться не лише через несприятливі умови утримання там тварин, а й для того, щоб люди не робили імпульсивних покупок. Собак і котів, як і раніше, можна буде взяти в притулках, а також придбати на спеціалізованих сайтах, чия робота буде жорсткіше контролюватися.

Крім того, перед тим, як завести домашню тварину, людина повинна буде отримати відповідний «сертифікат знань», який допоможе відсіяти людей, чий спосіб життя або матеріальне становище не дозволяють завести домашнього улюбленця. У сертифікаті будуть вказані і потреби тварини. Крім того, забрати тварину можна буде не раніше, ніж через 7 днів після того, як людина, яка отримала сертифікат – це має відсіяти ще якусь частину з тих, хто імпульсивно приймає і швидко змінює рішення.

¹² «Європейська правда». URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2021/10/25/7129396/>.

Новий закон заборонить і переправлення живих тварин поштою. Також будуть посилені покарання за жорстоке поводження з тваринами. Досі за акт жорстокості щодо тварини, наприклад, якщо її «викидають» на вулицю, порушнику загрожувало до 2 років в'язниці і до 30 тис. євро штрафу. Скоро за такі дії будуть давати до 5 років в'язниці і до 75 тис. євро штрафу.

Під заборону потрапить «комерційне використання» диких тварин – їх придбання та розведення буде заборонено через 2 роки після вступу закону в силу, а їх «робота» в цирках – через 7 років. Дресирування вовків і ведмедів потрапить під заборону через 2 роки. Через 5 років після початку дії закону буде заборонено тримати дельфінів та інших китоподібних у дельфінаріях.

Водночас у країнах ЄС посилюються тенденції і до гуманізації промислового фермерства.

Так, Європейська комісія планує запропонувати в 2023 р. законодавство про поетапне припинення і повну заборону з 2027 р. вирощування тварин у клітках. Зокрема, пропонується заборонити утримувати в таких умовах: кроликів, курчат, перепелів, качок та гусей. Тому для курей, свиноматок та телят уже введені відповідні правила щодо використання кліток. Утім, курей можна утримувати у «мебльованих» клітках, які забезпечують більше простору для них.

«Тварини є розумними істотами, і ми несемо моральну, суспільну відповідальність за те, щоб умови для тварин на фермах відображали це», – заявила комісарка ЄС з питань охорони здоров'я С. Кіріакідес¹³. За її словами, близько 1,4 млн громадян ЄС підписалися під петицією про нові правила. Також вона назвала це проявом «дієвої демократії у ЄС» історичним рішенням для забезпечення захисту тварин в Євросоюзі. Про відповідне рішення зі зміни правил утримання тварин мають домовитись Європарламент та 27 урядів країн-членів ЄС.

¹³ «Суспільне мовлення України». URL: <https://suspilne.media/143679-evrosouz-planue-z-2027-roku-zaboroniti-utrimanna-svjjskih-tvarin-u-klitkah/>.

У рамках своєї Стратегії фермерських господарств Європейська комісія вже зобов'язалася запропонувати перегляд законодавства про добробут тварин, у тому числі щодо транспортування та вирощування, яке зараз проходить перевірку придатності та має бути завершено до літа 2022 р.

Паралельно із законодавством і для сприяння збалансованому та економічно життєздатному переходу до фермерського господарства без кліток, Європейська комісія шукатиме конкретні заходи підтримки в ключових суміжних сферах політики, таких як торгівля, дослідження та інновації. Зокрема, нова Спільна сільськогосподарська політика забезпечить фінансову підтримку та стимули, щоб допомогти фермерам перейти на більш зручні для тварин умови, відповідно до нових стандартів. Крім того, держави-члени можуть отримати кошти від Фонду справедливого переходу та Фонду відновлення та стійкості для підтримки фермерів в адаптації до безкліткових систем.

Оскільки припинення використання кліток потребуватиме змін до діючих систем ведення господарства, Європейська комісія розгляне соціально-економічні та екологічні наслідки заходів, які слід вжити для досягнення поставленої мети. У цьому контексті публічні консультації будуть проведені не пізніше початку 2022 р. Європейська комісія оцінить доцільність роботи щодо запропонованого законодавства, яке набуде чинності з 2027 р.

Цього року до руху 100 % cage-free яєць долучилася й Австралія. Незалежна група експертів розробила проєкт «Стандарти та рекомендації Австралії із захисту тварин», щоб до 2036 р. заборонити розведення курей в клітках. Сенаторка Північної Австралії А. Растон представила нові керівні принципи в червні 2021 р. Цей документ є важливою ініціативою влади задля покращення стандартів захисту тварин на всій території Австралії. Міністерство сільськогосподарства відповідатиме за розробку державних нормативних актів після впровадження проєкту¹⁴.

¹⁴ «Співчуття у фермерстві». URL: <https://ciwf.in.ua/?p=3150>.

18 листопада 2021 р. французький сенат переважною більшістю голосів проголосував за закон щодо припинення вирощування диких тварин заради виробництва хутра. Заборона набуде чинності негайно, і дві французькі норкові ферми, що залишились, будуть закриті¹⁵.

Ряд нещодавніх розслідувань, проведених французькою зоозахисною організацією One Voice, показали жорстокі умови, в яких тварин утримували на французьких хутрових фермах. Кадри, зняті в 2017, 2019 і 2020 рр., показали страждання тварин, (у тому числі з фізичними травмами), які утримуються в жахливих умовах. У деяких з них були поранені очі, відсутні зуби, відсутні хвости, паралізовані та некротичні ноги, чи шкірні захворювання.

Минулого року після обурення громади, уряд Франції оголосив пропозицію заборонити виробництво норкового хутра з перехідним періодом у 5 років. Проте Fur free Альянс закликав французький уряд вжити негайних заходів і закрити останні хутряні ферми, що залишились у Франції.

Дж. Віндінг, голова Fur free Альянсу зазначив: «Ніколи не було такої гострої потреби припинити практику хутряного господарства в усьому світі, галузі, яка не тільки негуманно ставиться до тварин, щоб отримати продукт, який нікому не потрібен, але також і є живильним середовищем для спалахів інфекційних захворювань, таких як Covid-19».

Лише за останні п'ять років через турботу про добробут тварин вісім країн прийняли закони щодо припинення жорстокого поводження з тваринами на хутрових фермах. У червні 2021 р. Естонія заявила про відмову від хутра, кілька днів потому Ізраїль повністю заборонив продаж хутра – це перший в світі випадок повної заборони торгівлі хутром. Ця постанова набуде чинності в грудні 2021 р.¹⁶ Пропонований закон щодо заборони хутряного господарства наразі розглядається в Латвії, Литві.

¹⁵ «Співчуття у фермерстві». URL: <https://ciwf.in.ua/?p=3244>.

¹⁶ «Співчуття у фермерстві». URL: <https://ciwf.in.ua/?p=3075>.

Проте в Україні (де законно функціонує 10 хутових ферм і щороку гине близько мільйона тварин) законопроект № 2360, який передбачає заборону виробництва хутра з перехідним періодом у 5 років, уже кілька років не виноситься на голосування до сесійної зали ВРУ.

7 липня ц.р. парламентська комісія Туреччини внесла зміни до закону щодо захисту тварин. У силу вступає ряд довгоочікуваних зоозахисниками нововведень. Серед них – позбавлення волі за жорстоке поводження з тваринами, обов'язкове чіпування котів і собак та заборона продажу тварин у зоомагазинах¹⁷. У поліції країни будуть сформовані спеціальні оперативні групи для виявлення людей, які жорстоко поводяться з тваринами, організують півнячі та собачі бої. Туреччина завжди була прикладом у своєму гуманному ставленні до тварин, а прийняття закону взагалі робить Туреччину найгуманнішою країною світу¹⁸.

Уряд Німеччини¹⁹ планує заборонити вбивство курчат-самців, які щойно вилупились. Ця неетична практика призводить до загибелі близько 45 млн птахів на рік у країні. Кабінет міністрів схвалив відповідний закон, який набере чинності з 1 січня 2022 р. Прессекретарка уряду М. Фіц заявила, що Німеччина стане першою країною в світі, яка зробить це. Другим етапом буде заборона на умертвіння курячих ембріонів в яйці після шостого дня інкубації. Цей закон планують прийняти з 1 січня 2024 р. Закон щодо захисту тварин Німеччини свідчить, що нікому не дозволяється завдавати тваринам біль, страждання або збиток «без розумних причин». Також федеральний суд країни постановив, що економічні інтереси компаній не виправдовують вбивства курчат-самців або хворих самок – їх новий закон теж захищає.

¹⁷ «Співчуття у фермерстві». URL: <https://ciwf.in.ua/?p=3092>.

¹⁸ «Рубрика». URL: <https://rubryka.com/blog/turkey-animal-protection/>.

¹⁹ «Співчуття у фермерстві». URL: <https://ciwf.in.ua/?p=2969>.

Прийняття закону є важливим кроком на шляху України до впровадження європейських гуманних цінностей та стандартів по відношенню до тварин. Адже з 2013 р., коли Україна ратифікувала міжнародну Європейську конвенцію про захист домашніх тварин, її норми досі не були імplementовані в українське законодавство. Тож, прийняття цього закону сприятиме впровадженню європейських гуманних цінностей та стандартів по відношенню до тварин, наближенню українського права до права Євросоюзу, посиленню боротьби з жорстоким поводженням із тваринами та браконьєрством. Поки що цей документ є єдиним законопроектом у напрямі зоозахисту, який прийняла Верховна Рада України за останні два роки. Зоозахисники вимагають прийняття інших законодавчих актів²⁰ щодо гуманного ставлення до тварин. Серед них: заборона використання тварин у цирках; заборона залучення дітей до полювання; заборона продажу фуа-гра (хоча прийнятий закон забороняє примусове відгодовування тварин, але продаж та реалізація фуа-гри в Україні досі триває), заборона хутових ферм; заборона дельфінаріїв.

На черзі має бути також гармонізація українського законодавства з директивами ЄС, які регламентують гуманне ставлення до сільськогосподарських тварин²¹ (*Статтю підготовлено з використанням інформації таких джерел: Офіційний портал Верховної Ради України (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1684-20#Text>); вебсторінка UAnimals на Facebook ([https://life.prawda.com](https://www.facebook.com/UAnimals.official/posts/4325508884170964?__cft__[0]=AZV-XuMiBQ_Ey-VpQkp3pPNC9bYmwkhrzz_6xEin_wtyLSvWG4naJ921PD8iJqItvakZBEpnXqS4plXgimJxY2C_SDYcuZ2qP09zsNBR1PVpr41CCN0hV33Dfteqig57fcIivu-Xb3mPQhZ8l4qwKDl0&__tn__=%2CO%2CP-R); вебсайт «Українська правда. Життя» (<a href=).*

²⁰ «Відкриті клітки». URL: <https://opencages.com.ua/blog/zoozahysni-zakonoproekty-v-ukraini>.

²¹ «Співчуття у фермерстві». URL: <https://ciwf.in.ua/?p=2861>.

[ua/society/2021/11/8/246414/](https://lifepravda.com.ua/columns/2021/11/17/246552/); <https://lifepravda.com.ua/columns/2021/11/17/246552/>); Координаційний центр з надання правової допомоги (<https://www.legalaid.gov.ua/publikatsiyi/nabuv-chynnosti-zakon-shhoposylyuye-vidpovidalnist-za-zhorstokeropovodzhennya-z-tvarynamy/>); вебсайт німецької міжнародної телерадіокомпанії Deutsche Welle (<https://www.dw.com/uk/v-ukraini-onovyly-perelik-nebezpechnykh-porid-sobak-dlia-yakykh-potriben-namordnyk/a-59785921>); <https://www.dw.com/uk/u-nimechchyni-2020-roku-zibrano-rekordnu-kilkist-podatki-na-sobak/a-59185884>); вебсайт видання «Суспільне мовлення України» (<https://suspilne.media/180337-zoozahisnij-zakon-v-dii-ak-v-ukraini-zahisatimut-tvarin/>); <https://suspilne.media/143679-evrosouz-planue-z-2027-roku-zaboroniti-utrimanna-svijskih-tvarin-uklitkah/>); вебсайт «BBC Україна» (<https://www.bbc.com/ukrainian/features-59182777>); вебсайт «Район.Розжище» <https://rozhyshche.rayon.in.ua/news/340157-za-sterilizatsiiu-tavaktsinatsiiu-brodiachih-tvarin-rozhishchenskamiskrada-zaplatila-maizhe-40-tisiach-griven>); вебсайт національного інформаційного агентства України «Укрінформ» (<https://www.ukrinform.ua/rubric-yakisne-zhyttia/3339082-tvarini-porad-ak-uzitisa-z-nimi-v-miskih-dzunglah.html>); вебсайт видання «Європейська правда» (<https://www.eurointegration.com.ua/articles/2021/07/15/7125429/>); <https://www.eurointegration.com.ua/news/2021/10/25/7129396/>); вебсайт «Снівчуття у фермерстві» (<https://ciwf.in.ua/?p=3150>; <https://ciwf.in.ua/?p=3244>; <https://ciwf.in.ua/?p=3075>; <https://ciwf.in.ua/?p=3092>; <https://ciwf.in.ua/?p=2969>; <https://ciwf.in.ua/?p=2861>); вебсайт ІА «Рубрика» (<https://rubryka.com/blog/turkey-animal-protection/>); вебсайт ГО «Відкриті клітки» (<https://opencages.com.ua/blog/zoozahysni-zakonoproekty-v-ukraini>)).

О. Кривецький, мол. наук. співроб. НЮБ НБУВ

Господарський кодекс України: втрата актуальності та чинності

У парламенті зареєстровано законопроект № 6013 «Про особливості регулювання підприємницької діяльності окремих видів юридичних осіб та їх об'єднань у перехідний період», метою якого є вдосконалення корпоративного управління юридичними особами на засадах державної та комунальної власності, підвищення інвестиційної привабливості країни, запровадження ефективних механізмів контролю за використанням об'єктів державної та комунальної власності, а також усунення суперечностей між Цивільним кодексом України та актами спеціального законодавства. Також законопроектом запропоновано доповнити Цивільний кодекс України рядом норм стосовно об'єднань юридичних осіб, корпоративного управління, положеннями про передачу в управління майна юридичній особі її засновником; виключити з Цивільного кодексу України перелік

юридичних осіб публічного права, зокрема державних комунальних підприємств і спільних комунальних підприємств. Крім того, документ передбачає визнання Господарського кодексу України таким, що втратив чинність, оновлення положень ряду законодавчих актів, що регулюють приведення у відповідність з Цивільним кодексом України особливості придбання права власності на майно, передане у власність юридичним особам, які знаходяться під контролем держави і на майно, придбане ними у власність на підставах, не заборонених законом, забезпечення можливості отримати речове право на чуже майно, не заборонене законом, а також право користуватися майном або здійснювати управління ним відповідно до укладених договорів.

За словами новообраного спікера парламенту Р. Стефанчука, одного з ініціаторів законопроекту, даний документ передбачає запровадження

перехідного періоду строком на 7 років задля поступового перетворення «підприємств» у традиційні форми господарських товариств із дотриманням принципу співмірного та передбачуваного втручання в права засновників таких юридичних осіб без покладання на них надмірного тягара з виконання положень закону. «Законопроект № 6013 – це механізм, який допоможе правильно навести порядок у сфері підприємницької діяльності, уніфікувати організаційно-правові форми юридичних осіб, запровадити цивілізовані правові режими на майно, відмовившись від таких анахронізмів, як “повне господарське відання” та “оперативне управління”, яких немає в цивілізованому світі, запропонувавши натомість цивілізовану систему речових прав», – зазначив голова Верховної Ради України. На думку Р. Стефанчука, Господарський кодекс України перетворився в систему бланкетних норм та приписів, а також спотворив організаційно-правові форми юридичних осіб, тому і бізнес, і держава лише виграють від модернізації «підприємницького» законодавства. Ініціатори законопроекту вважають, що прийняття нового Цивільного кодексу України в тому основному вигляді, що його буде визначено другим читанням, принесе «багато дивідендів». У політичному плані – це виконання зобов'язань України перед Радою Європи та Євросоюзом, в економічному – це поява міцного стабілізатора суспільства й економіки, інструмента подальшого роздержавлення економіки та втілення в майнові відносини підприємництва «загальних принципів і цінностей громадянського суспільства» і, нарешті, в правовому аспекті – новий Цивільний кодекс України справить благотворний вплив на всі елементи правової системи України (законодавство, інститути правозастосування, правова інфраструктура, механізми інтеграції правової системи України в правові системи держав Європи). Р. Стефанчук також пояснив, що скасування спеціального законодавства у сфері підприємницької діяльності, яке, на його думку, необхідно розвивати задля всебічного захисту прав суб'єктів підприємництва. Це стосується і системи господарських судів, що діятимуть,

застосовуючи Цивільний кодекс України та систему спеціального законодавства.

Однак у правників до законопроекту виникає чимало запитань. Так, автори проекту в якості «інструмента подальшого роздержавлення економіки та запровадження у підприємництво загальних принципів і цінностей» запропоновано визнання виключно правової власності, а суспільну власність в будь-яких формах (державна, комунальна, релігійних організацій тощо) треба скасувати, як і перетворити в приватну. Звідси, зазначають юристи, логічним є висновок, що інститут власності має вважатися інститутом приватного права і регулюватися виключно Цивільним кодексом України, а не якимось окремим законом про власність. Проте визначення власності як приватної є визначенням особливого виду власності, тим самим передбачає існування іншого виду власності, відмінного від приватної, а саме – суспільної власності в різних її формах (до речі, і приватна власність виявляє себе в різних формах: індивідуальна, спільна тощо). Якби це було не так, то, на переконання фахівців юриспруденції, видове визначення власності як приватної просто втратило б логічний сенс: «приватне» взагалі має сенс лише у відношенні до «суспільного», про існування якого всім відомо в будь-якому суспільстві. Зокрема, на думку О. Ющика, доктора юридичних наук, професора, заслуженого юриста України, народного депутата України III-го скликання, законопроектом ігнорується Конституція України, в якій, крім права приватної власності передбачено також існування права власності Українського народу (ч. 1 ст. 13), права державної та комунальної власності (ч. 3 ст. 41), права власності на землю не лише громадян і юридичних осіб, але і держави (ч. 2 ст. 14). Останнє, до речі, однозначно, крім права приватної розрізняє державу та будь-яких юридичних осіб, всупереч теоретичним конструкціям авторів законопроекту. Якщо, визначаючи приватну власність, ініціатори проекту не мали на увазі так званих «юридичних осіб публічного права», тоді слід визнати необхідність існування крім права приватної власності також права публічної власності

(державної, комунальної тощо). Однак інститут власності не можна буде врегулювати виключно Цивільним кодексом України і цілком виправдано зараз в Україні діє окремий закон щодо регулювання права власності.

Свої зауваження до законопроекту є і в Міністерства фінансів України, де вважають, що реалізація норм законопроекту призведе до зменшення і втрат державного бюджету, зокрема, відчуження та приватизації державного майна. Адже положеннями законопроекту запропоновано внести зміни до деяких галузевих законів України та скасувати право господарського відання і право оперативного управління на майно державної власності та встановити, що військові частини Збройних сил України, заклади вищої освіти, об'єкти Національної академії наук України, Національний банк України, державні театри тощо можуть набувати права власності на майно, передане їм у власність. Водночас, відповідно до Закону України «Про приватизацію державного і комунального майна», приватизація державного або комунального майна – це платне відчуження майна, що перебуває в державній або комунальній власності, на користь фізичних та юридичних осіб, які відповідно до цього закону можуть бути покупцями. Кошти, одержані від продажу державного або комунального майна, інші надходження, безпосередньо пов'язані з процесом приватизації (суми штрафних санкцій за несвоєчасні розрахунки за придбані об'єкти приватизації тощо), зараховуються до державного або місцевого бюджету в повному обсязі. Тому, на думку заступника міністра фінансів України з питань європейської інтеграції Ю. Драганчука, реалізація зазначених норм призведе до позаприватизаційного відчуження державного майна і, як наслідок, до зменшення надходжень до бюджету. До того ж, зазначив керівник департаменту фінансів, авторами законопроекту, всупереч ст. 27 Бюджетного кодексу України, не надано розрахунків або обґрунтувань щодо втрат бюджету в разі запровадження таких змін.

Також автори проекту Цивільного кодексу України (ЦКУ) вважають, що підприємство – це суб'єкт економічних відносин, який має

статус юридичної особи, не організаційно-правова форма господарювання, а лише об'єкт, сукупність майна (те, що в чинному законодавстві визначено як «цілісний майновий комплекс підприємства»). На їх думку, всі підприємства в Україні (найперше, державні, комунальні, орендні) після введення в дію нового ЦКУ має бути впродовж кількох років перетворено на товариства. Для українських цивілістів неприйнятною є сама форма «підприємство», проєкт ЦКУ визнає лише дві організаційно-правові форми юридичних осіб: товариства та установи, хоча підприємства існують в десятках розвинених країн світу, в тому числі країнах ЄС. Крім того, на практиці існують тисячі суб'єктів господарювання, що не є юридичними особами і десятки тисяч юридичних осіб, що не є господарюючими суб'єктами. Принциповим є розуміння того, що суб'єкт господарювання – явище економічне, а юридична особа – явище зовсім іншої сфери, а саме, сфери права. З практичної точки зору юридична особа – це специфічний правовий спосіб персоніфікації суб'єкта в певних сферах відносин – майнових, процесуальних тощо, незалежно від соціальної природи цього суб'єкта. Проте цю юридичну конструкцію (юрособу) в законопроекті спочатку було визначено як організацію, що може мати право власності, інші майнові та особисті немайнові права, а також нести обов'язки, бути позивачем та відповідачем у суді, тоді як на друге читання вже було запропоновано «уточнене» визначення поняття юридичної особи (ст. 63 проєкту), а саме, вже не як організації, а як «об'єднання осіб та/або майна у відокремлену організацію, яка наділяється правоздатністю...». Як можна об'єднати в організацію майно, наділивши це «організоване майно» правоздатністю – залишається незрозумілим для правників! На їх думку, запропонований законопроект це утопічна модель економіки, а його автори абстрагувалися від існуючого законодавства, в якому є десятки законів, що містять ті чи інші положення про підприємства, включаючи питання їх соціального розвитку тощо.

Також у законопроекті передбачено ліквідацію організаційно-правових форм

господарювання, що не є господарськими товариствами або кооперативами і не лише державних та комунальних підприємств, але і всіх закритих акціонерних товариств (яких наразі в Україні зареєстровано десятки тисяч), аби створити такий собі ринок цінних паперів замість конкретної кодифікації існуючого економічного законодавства. Крім того, в проєкті ЦКУ зазначено, що законом має бути встановлено максимальну кількість учасників товариства, в разі перевищення якої воно підлягає перетворенню на акціонерне товариство протягом року, а у випадку невиконання цієї вимоги – ліквідації в судовому порядку (якщо кількість його учасників не зменшиться до встановленої межі). Та ось чи забажають проковтнути цю законодавчу пігулку десятки тисяч господарюючих суб'єктів, яких намагаються знищити без об'єктивної потреби в тому, лишається тільки здогадуватися.

«Ця безцеремонна правова експансія цивілістів у галузі законодавства, які регулюють відносини, що не є виключно приватними, виходить з поверхневого уявлення авторів законопроєкту, перш за все, про свій власний предмет та предмети інших галузей, не кажучи вже про нерозуміння ними відмінності між предметом кодифікації та предметом правового регулювання, – наголошує науковець О. Ющик. – Ініціатори проєкту ЦКУ ототожнюють цивільне та приватне право і, виходячи з цього помилкового уявлення, намагаються, знову ж таки помилково, ототожнювати предмет правового регулювання з предметом кодифікації, всю сферу приватного права кодифікувати в єдиному кодексі приватного права, який, однак, чомусь називають «цивільним»». Але вже сам факт існування двох різних термінів «приватний» і «цивільний», зазначає він, мав би насторожити авторів проєкту на роздуми, що сфера цивільного права не охоплює всю сферу приватного права і чомусь в Україні одночасно з Цивільним кодексом і досі існують Кодекс про шлюб та сім'ю, Житловий кодекс та Земельний кодекс, як і в багатьох інших країнах ЄС! Приватний аспект, стверджують правники, безумовно, є і в сімейних, і в трудових, і в господарських, і в

житлових та земельних відносинах, однак, на відміну від цивільних відносин, у цих сферах є також більш чи менш вагомий публічний аспект. У цих відносинах реалізуються не лише приватні, а й публічні інтереси, тому їх регулювання здійснюється одночасно як у приватно-правовий, так і в публічно-правовий способи. Наприклад, у сімейному праві немає притаманної цивільному праву свободи договору, оскільки сторони, укладаючи шлюб добровільно, не можуть розірвати його довільно, без втручання держави. Є певні умови щодо утримання дітей, батьків, подружжя тощо, які не розглядаються суспільством як суто приватна справа подружжя, а представляють публічний інтерес. Аналогічна ситуація має місце у сфері житлових відносин. Адже в Конституції України є положення житлового права, яке аж ніяк не вкладається в «цивільні рамки». Зокрема, ст. 47 Основного Закону України встановлює, що громадянам, які потребують соціального захисту, житло надається державою та органами місцевого самоврядування безоплатно або за доступну для них плату, відповідно до закону, і цю важливу сферу житлових відносин навряд чи хтось назве приватною сферою. Однак уявлення про чітке розмежування сфер приватного і публічного права є антинауковим та ніяких раз і назавжди встановлених меж тут не існує. Залежно від суспільних умов роль держави, ступінь її втручання в регулювання будь-яких суспільних відносин змінюється то на користь посилення публічно-правового, то на користь приватно-правового способів регулювання. Має бути зрозумілим, що в період здійснення соціально-економічних реформ значення публічно-правового регулювання об'єктивно зростає. Тому намагання надмірно приватизувати правовий механізм може призвести до зворотного результату, а саме до надмірної бюрократизації державного втручання в суспільні відносини.

Положення законопроєкту, вважають фахівці юриспруденції, є надуманими та суперечливими, мають низку недоречностей в проєкті ЦКУ, що стосуються юридичної техніки, а також очевидні помилки. Зокрема, Верховний Суд України, висловлюючи

одноставну думку суддів, пропонує вилучити з проєкту ЦКУ книгу шосту «Сімейне право», прийнявши окремий Сімейний кодекс України, однак окремі пропозиції і потреби практиків просто ігноруються авторами законопроєкту. Те ж саме стосується побажання арбітражних судів щодо Господарського кодексу України. Цікаво, що в пояснювальній записці до законопроєкту № 6013 йдеться про те, що Україна, перебуваючи на шляху ринкових реформ, вже запроваджувала нові правила з регулювання права власності, визначення і закріплення основних організаційно-правових форм юридичних осіб, проте зазначені реформи фактично не торкнулися таких «квазіречових прав» як господарське відання та оперативне управління, а також діяльності підприємств. Не було, на думку авторів законопроєкту, вирішено цього питання і з прийняттям Цивільного та Господарського кодексів України та інших законодавчих актів. Так, у ст. 191 ЦКУ підприємство визначається як об'єкт цивільних правовідносин, а ст. 55 ГКУ – як суб'єкт господарювання, що не могло не спровокувати виникнення в правозастосовній практиці різних підходів до розуміння правового статусу підприємств. А далі, замість наукового аналізу правозастосовної практики, автори пояснювальної записки наводять два судових рішення, одне з яких (сумнівне) штучно протиставляють іншому (правильному), і з цього роблять висновок про «виникнення у правозастосовній практиці різних підходів до розуміння правового статусу підприємств». Хоча в цих рішеннях зовсім не йдеться про порівняння правового статусу підприємств. Проте, зазначають правники, навіть юристам-початківцям є зрозумілим, що між ст. 191 ЦКУ і ст. 55 ГКУ немає ніякої логічної суперечності, оскільки підприємство в одному відношенні – як майновий комплекс – є об'єктом цивільних правовідносин, а в іншому – як учасник господарських відносин – суб'єктом господарювання і «господарське відання» та «оперативне управління» тут ні до чого і ніяким чином з цим не пов'язано!

Крім того, у «Прикінцевих та перехідних положеннях» законопроєкту № 6013 записано

«визнати Господарський кодекс України таким, що втратив чинність». Мабуть, обурюються правники, ініціатори знищення Господарського кодексу України (ГКУ) вирішили, що настав час адміністративні правила у сфері економіки взагалі відкинути геть і надати повну волю олігархічному монополістичному свавілля та зруйнувати, таким чином, залишки державного і комунального секторів економіки через розпилення власності на частки, скупку часток закордонною фінансовою олігархією та підпорядкувати управління підприємствами «наглядом радам», сформованим із агентури глобальної олігархії. Адже все одно державність України вже доведено до краю, навіщо ускладнювати проблему... І все це, на переконання науковців, виглядає як підступна спроба зробити більш доступною для певних «зацікавлених осіб» загальнонародну власність, особливо власність на землю, руйнуючи аграрне виробництво та змушуючи сільгоспвиробників продавати землю цим «зацікавленим особам». Автори законопроєкту таким чином дають сигнал суспільству, що ніяких соціальних реформ від цього складу парламенту очікувати не варто, а також, що малий та середній бізнес може більше не розраховувати на державну підтримку та захист їх законних прав, адже нищиться сам закон, який є базою економічного законодавства. «Даний законопроєкт своїми положеннями демонструє кричущу юридичну безграмотність, а ініціаторами документа – незнання простих правил формальної логіки, – застерігає юрисконсульт П. Клименко. – Адже будь-який кодекс можна визнавати таким, що втратив чинність, лише за умови заміни його на новий кодекс чи нову редакцію кодексу, або закон з таким самим обсягом правового регулювання». А коли, роз'яснює фахівець юриспруденції, пропонується закон, який перебиває лише незначну частину ГКУ, та ще й надається чинність окремим положенням цього закону через кілька років після втрати чинності ГКУ, то велика сфера господарських відносин опиняється поза правовим регулюванням, не кажучи вже про ті численні правовідносини, які виникли і реалізуються на основі норм ГКУ. А що з ними робити суб'єктам правовідносин

та судам – про це в «Перехідних положеннях» нічого не сказано.

Дійсно, ГКУ потребує модернізації, на що неодноразово звертали увагу вчені-господарники, практикуючі юристи, органи державної влади, суди та багато інших фахівців. Так, за словами А. Бобкової, академіка НАПрН України, професора, доктора юридичних наук, метою модернізації має бути оновлення правової парадигми організації та здійснення господарської (економічної) діяльності в Україні, а також забезпечення на цій основі конструктивного поєднання, взаємоузгодження публічних і приватних інтересів у регулюванні господарської діяльності, суттєве покращення правових умов для розвитку української економіки та підвищення рівня життя населення. За цього, вважає науковець, концептуальними орієнтирами модернізації господарського законодавства мають бути: досягнення цільової та посилення соціальної спрямованості господарського законодавства і дотримання економічних пріоритетів у його розвитку; внутрішня та зовнішня гармонізація господарського законодавства; а також забезпечення рівного підпорядкування суб'єктів економічних відносин правовому економічному порядку, заснованому на поєднанні обов'язкових приписів, автономних рішень та рекомендацій. А першочерговими завданнями мають стати: вирішення проблеми множинності актів господарського законодавства, що становлять правову основу господарської діяльності на засадах зрозумілості, виконуватості та системності; закладення підґрунтя для послідовного та логічного розвитку такого законодавства, із врахуванням правозастосування та сучасних економічних реалій; підготовка системних, взаємоузгоджених змін та доповнень до інших

нормативно-правових актів господарського законодавства; імплементація прогресивного іноземного досвіду законодавчого регулювання економічних відносин, адаптація господарського законодавства України до права Європейського Союзу; втілення в господарське законодавство принципів сталого розвитку, які в триєдиному взаємозв'язку екологічного, соціального та економічного компонентів мають здійснити вирішальний вплив на формування та реалізацію основних напрямків державної економічної політики; узгодження модернізованого господарського законодавства з основними засадами цивільного законодавства тощо.

Звичайно, потреба у новому Цивільному кодексі України існує і його необхідно приймати найближчим часом. Але тільки після ретельного доопрацювання та обговорення проекту ЦКУ парламентом, та за умови узгодження з Господарським кодексом України й іншими кодексами. Адже інтереси національної безпеки України вимагають аби проект закону № 6013 і механізм введення кодексу в дію, як мінімум, було винесено на широке фахове та громадське обговорення, оскільки він зачіпає життєві інтереси мільйонів громадян і несе в собі потенційну загрозу з точки зору забезпечення державного суверенітету України (*Статтю підготовлено з використанням інформації таких джерел: Офіційний вебпортал парламенту України (<https://www.rada.gov.ua/news/Novyny/>); вебсайт Pravo.ua (<https://pravo.ua/rada-nablyzylasia-doskasuvannia-hospodarsko-ho-kodeksu-ukrainy-zareiestrovanyi-proiekt/>); інформаційно-правовий портал «Поради юриста» (<https://porady.org.ua/oberezhno-yurydychnyy-chornobyl/>); вебсайт «Обозреватель» (<https://news.obozrevatel.com/ukr/>).*

ЩОДЕННИК БЛОГЕРА *

Блог на сайті «AgroPolit.com»

Про автора: Андрій Мартин, доктор економічних наук, заступник голови ради Асоціації «Земельна спілка України»

Нова методика нормативної грошової оцінки земель: ключові зміни

Постановою від 3 листопада 2021 р. № 1147 Кабінет Міністрів України затвердив нову методику нормативної грошової оцінки земельних ділянок. Які ключові новели цього документу? Пройдемося по них.

Навіщо потрібна нормативна грошова оцінка земель?

Нормативна грошова оцінка земель в Україні з середини 1990-х років використовується як база для справляння земельного податку, орендної плати за земельні ділянки державної та комунальної власності, єдиного податку IV групи тощо. Звичайно, обсяг фактично сплаченої плати за землю залежить не лише від нормативної грошової оцінки земельних ділянок, але й від ставок земельного податку, що встановлюються органами місцевого самоврядування на територіях громад, а також ставок орендної плати, що фіксується у договорах оренди, проте беззаперечним залишається факт, що нормативна грошова оцінка залишається одним із найважливіших інструментів економічного регулювання земельних відносин в Україні.

Навіщо потрібно оновлювати методику нормативної грошової оцінки земель?

Із другої половини 1990-х років в Україні історично склалися три окремі методичні підходи до проведення нормативної грошової оцінки земель, а саме:

нормативна грошова оцінка земель населених пунктів (постанова Кабінету Міністрів України від 23 березня 1995 р. № 213);

нормативна грошова оцінка земель несільськогосподарського призначення за межами населених пунктів (постанова Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 р. № 1278);

нормативна грошова оцінка земель сільськогосподарського призначення (постанова Кабінету Міністрів України від 16 листопада 2016 р. № 831).

Наслідком розірваності методичного поля оцінки стають значні диспропорції у показниках оцінки, необхідність багатократного складання трьох різних видів технічних документацій із нормативної грошової оцінки земель в межах громад, що значно ускладнює проведення оцінки та збільшує витрати на її проведення. Таким чином, на експертному рівні ще з початку 2010-х років констатувалася необхідність кардинального оновлення методики нормативної грошової оцінки земель для приведення їх у відповідність до вимог Закону України «Про оцінку земель», визначивши об'єктом нормативної грошової оцінки земельні ділянки та землі усіх категорій та форм власності, а також передбачивши, що нормативна грошова оцінка земельних ділянок має визначатися як капіталізований рентний дохід із земельної ділянки, визначений за встановленими і затвердженими нормативами.

Нова методика є значно простішою у застосуванні, ніж попередні, та не допускає неоднозначних тлумачень. Оцінка проводитиметься одразу на всю територію новоутвореної громади, а оцінюватимуться одразу всі землі. Результати оцінки вноситимуться до геоінформаційної системи Державного земельного кадастру, що дозволить потім швидко надавати оціночну інформацію усім зацікавленим особам.

Зміна методики нормативної грошової оцінки призводить до зміни обсягів податків, що сплачуються громадянами та підприємцями?

Оскільки нормативна грошова оцінка земельних ділянок є переважно базою для оподаткування, оновлення методики оцінки

* Збережено стиль і граматику оригіналу

спеціально здійснювалося таким чином, щоб воно не призвело до суттєвих змін у податковому навантаженні, адже значне зниження показників оцінки може призвести до зниження надходжень місцевих бюджетів, в той час як значне зростання може призвести до погіршення бізнес-клімату через відповідне збільшення податкового навантаження на землевласників та землекористувачів.

Запропонований підхід до оновлення методичних засад нормативної грошової оцінки земельних ділянок в цілому може вважатися консервативною модернізацією – без суттєвої зміни середнього рівня оцінок в межах громади будуть створені можливості для більш об'єктивної диференціації оцінки земельних ділянок, що мають містобудівну цінність, завдяки оціночному районуванню. Водночас можна очікувати на значне пришвидшення темпів оновлення нормативної грошової оцінки земель завдяки спрощенню вимог до підготовки вихідної інформації, адже майже 60 % населених пунктів вже потребують її оновлення.

Чому тоді нова методика передбачає зменшення коефіцієнтів для земель гірничодобувної промисловості, транспорту та енергетики?

Оскільки нова методика не повинна призводити ні до суттєвого збільшення, ні до зменшення податкового навантаження, в окремих випадках довелося зменшити значення коефіцієнту, який враховує цільове призначення земельних ділянок (Кцп). Річ у тому, що в Україні в повному обсязі проведена лише нормативна грошова оцінка земель населених пунктів та земель сільськогосподарського призначення. А от нормативна грошова оцінка земель несільськогосподарського призначення за межами населених пунктів завжди була «проблемною». Так, за інформацією Держгеокадастру станом на 01.07.2021, нормативна оцінка проведена лише на 7,5 % від їх площі. Зокрема, оцінка земель промислових та інших підприємств за межами населених пунктів проведена на 47,5 %, а підприємств та організації транспорту, зв'язку – взагалі лише на 20,2 %.

Що відбувається із земельними ділянками, нормативна оцінка яких не проведена? Тоді, згідно зі статтею 277 Податкового кодексу України, податки справляють від нормативної грошової оцінки ріллі по області. В середньому по Україні це 27,5 тис. грн за гектар. При тому що середня базова вартість гектара земель в межах населених пунктів – приблизно 1,7 млн грн за гектар, а мінімальна оцінка гектара земель промисловості, транспорту за межами населених пунктів – близько 415 тис. грн. Звичайно, це неправильно і несправедливо, коли за ділянки однакового призначення база оподаткування зараз може відрізнятись від 15 до 60 разів! Просто тому, що ніхто системно не проводив оцінку несільськогосподарських ділянок за межами населених пунктів.

Тому дуже важливо було зробити так, щоб всі підприємства сплачували податки за землі промисловості саме як за землі промисловості, а за землі транспорту – як за землі транспорту, а не як за ріллю. Якщо ж громада проведе оцінку за новою методикою, в її межах вже не залишиться неоцінених земель, а середня оцінка земель промисловості, транспорту, енергетики «підтягнеться» до максимальної.

Проте стрибкоподібне і незбалансоване зростання податкового навантаження на несільськогосподарські землі за межами населених пунктів стало б причиною різкого погіршення бізнес-клімату. Наприклад, за межами населених пунктів розташовані 72,3 % земель гірничодобувних підприємств, 69,3% земель енергетики та 75,5 % земель підприємств транспорту. Тому цілком логічно і правильно дещо зменшити показники оцінки для тих, хто сплачував за найвищими показниками, за умови, що вже не буде підприємств, які платять громадам за промислові землі або землі транспорту як за сільськогосподарські угіддя. Лише за такого підходу можна досягнути подвійної цілі: зростання податкового навантаження на бізнес не буде надмірним, а місцеві громади не втратять у податкових надходженнях.

Чим обґрунтовувалося зменшення коефіцієнтів?

Для початку було проаналізоване зростання податкового навантаження при переході до

нової методики оцінки земель (без урахування коефіцієнтів). Оскільки нова методика нормативної грошової оцінки земель передбачає прирівнювання нормативу капіталізованого рентного доходу земель промисловості, транспорту, зв'язку, енергетики, оборони та іншого призначення до максимального рівня, що відповідає оцінці земель населених пунктів (середньозважена базова вартість 1 гектара по Україні тут зараз близько 1,7 млн грн), розрахунки виконувалися із консервативної оцінки, що внаслідок запровадження оціночного зонування оцінка цих земель може додатково знизитись у середньому до 1 млн грн за гектар. Але навіть за такої оцінки все одно відбувається значне зростання бази оподаткування: для підприємств, що пов'язані з користуванням надрами – у 1,61 разу; для земель транспорту – у 2,02 разу; для земель енергетики – у 1,50 разу.

Враховані під час громадського обговорення та міжвідомчого узгодження проєкту методики пропозиції щодо зменшення окремих коефіцієнтів, які враховують цільове призначення земельних ділянок, дозволили лише частково компенсувати таке зростання податкового навантаження. Розрахунки показують, що навіть за умови консервативного підходу, застосування нової методики нормативної грошової оцінки земельних ділянок розширить базу оподаткування на землі гірничодобувної промисловості у 1,3 разу, на землі енергетики – у 1,2 разу і лише для земель транспорту рівень оподаткування залишиться таким, як є зараз. Проте ці зміни будуть додатковим компенсаційним важелем, що дозволить збільшити надходження місцевих бюджетів від плати за землю.

Тому жодної «зради» немає – є банальна математика. Але беззаперечним є факт: проведення грошової оцінки за новою методикою дозволить громадам зробити справляння плати за землю більш ефективним.

Коли реально запрацює нова методика оцінки?

Нормативна грошова оцінка земель громад, що проводитиметься на новій методичній базі, в найбільш оптимістичному сценарії застосовуватиметься не раніше 2023 року

– в міру того як громади розроблятимуть і затверджуватимуть нову технічну документацію із нормативної грошової оцінки земель на свою територію. Допоки нова технічна документація не буде затверджена, сплата податків відбуватиметься «по-старому».

До речі, не слід забувати про те, що органи місцевого самоврядування самостійно до 15 липня поточного року визначають ставку земельного податку на наступний рік. Для більшості несільськогосподарських земель ставка податку може варіюватися в діапазоні від 0,3 до 3% від нормативної грошової оцінки земель. Тому громади завжди можуть легко відкоригувати фактичний розмір земельного податку за окремими цільовими призначеннями як в бік збільшення, так і зменшення, особливо беручи до уваги, що середня ставка податку за землі промисловості в Україні наразі складає близько 1% від нормативної грошової оцінки.

Проте можна рекомендувати громадам запланувати проведення нової нормативної грошової оцінки земель вже наступного року, не відкладаючи це завдання «в довгий ящик». Для цих цілей можуть використовуватися кошти, що надходять до місцевих бюджетів від відшкодування втрат сільськогосподарського та лісогосподарського виробництва при вилученні земель (<https://agropolit.com/blog/490-nova-metodika-normativnoyi-groshovoyi-otsinki-zemel-klyuchovi-zmini>). – 2021. – 11.11).

Блог на сайті «AgroPolit.com»

Про автора: Ігор Лавриненко адвокат, радник ЮФ «ТОТУМ»

Смерть засновника фермерського господарства: зберегти землю не можна втратити

Діяльність у сфері агропромислового комплексу тісно пов'язана із правами суб'єкта господарювання на землю. Інакше кажучи, чим більш захищеним є аграрій щодо свого права землекористування, тим більш стабільним є процес виробництва/переробки сільськогосподарської продукції.

На території України з ухваленням Закону України від 20 грудня 1991 року № 2009-ХІІ «Про селянське (фермерське) господарство» (втратив чинність 29 липня 2003 року – з моменту набрання чинності Законом України від 19 червня 2003 року № 973-ІV «Про фермерське господарство») передбачалося право фізичної особи отримати земельну ділянку для ведення селянського (фермерського) господарства на праві постійного користування. У свою чергу, нормами Земельного кодексу України від 18 грудня 1990 року № 561-ХІІ (далі – ЗКУ 1990 року) (втратив чинність 01 січня 2002 року – з моменту набрання чинності Земельним Кодексом України від 25 жовтня 2001 року № 2768-ІІІ) (далі – ЗКУ 2001 року) передбачалося, що земля надавалася у постійне користування радами народних депутатів із земель, що перебувають у державній власності громадянам України для ведення фермерського господарства.

Фактично особа, яка бажала займатися фермерством, отримувала земельну ділянку на праві постійного користування для ведення ФГ, що посвідчувалося відповідним Державним актом на право постійного користування землею.

Згодом така фізична особа створювала фермерське господарство, ставала його головою.

Із плином часу, враховуючи те, що Державний акт на право постійного користування землею був виданий на ім'я фізичної особи, а за статутом ФГ саме засновник був головою такого господарства, у спадкоємців такої фізичної особи може виникнути низка юридичних перешкод, пов'язаних з тим, щоб зберегти «правовий контроль» як над ФГ, так і над землею, наданою колись засновнику (голові) такого господарства.

Проблема «спадкування» прав засновника

Згідно з ч. 1 ст. 23 Закону України «Про фермерське господарство», успадкування фермерського господарства (цілісного майнового комплексу або його частини) здійснюється відповідно до закону. У роз'ясненнях, що містяться в п. 9 Постанови № 20 від 22.12.95 р. Пленуму Верховного Суду

України «Про судову практику у справах за позовами про захист права приватної власності» зазначено, що успадкування майна селянського (фермерського) господарства здійснюється за загальними правилами спадкового права.

Актуальна судова практика виходить з того, що за наявності у фермерського господарства статутного (складеного) капіталу з розподілом часток між його членами спадкоємці засновника (члена) ФГ спадкують відповідні права засновника (члена), якому належала відповідна частка у статутному (складеному) капіталі (постанова Великої Палати Верховного Суду від 21 січня 2020 року у справі № 908/2606/18).

Утім, для багатьох спадкоємців засновника фермерського господарства зазначена дія може бути недоступною, оскільки господарство може не мати або власне самого статутного капіталу, або даних про його формування, або в установчих документах будуть відсутні відомості про розподіл часток між членами господарства.

Альтернатива спадкуванню прав засновника

З метою корпоративного розблокування діяльності фермерського господарства необхідно змінити голову такого господарства на іншого члена.

Так, у постанові від 21 січня 2020 року у справі № 908/2606/18 Велика Палата Верховного Суду вже висловилася про можливість застосування до правовідносин, які виникають у зв'язку з діяльністю ФГ, приписів законодавства, що регулюють діяльність товариств з обмеженою відповідальністю, у випадку, якщо спірні правовідносини не врегульовані статутом або Законом «Про фермерське господарство».

Враховуючи, що чинним Законом України «Про фермерське господарство» не встановлено порядку переобрання голови ФГ, у зв'язку з відсутністю останнього та статутом фермерського господарства може бути не врегульовано питання обрання голови ФГ, зміна останнього може здійснюватися шляхом проведення загальних зборів членів фермерського господарства.

Наслідками бездіяльності стосовно проведення корпоративних змін, зокрема,

зміни голови ФГ може бути нарахування штрафів та ризик втрати статусу платника єдиного податку 4 групи в зв'язку з неподанням звітності до органу контролю та несплатою податків. Виникнення цього ризику пов'язане з відсутністю особи, яка фактично має право представляти фермерське господарство у відносинах з державними органами, а також відсутністю законодавчо врегульованого механізму подання звітності та сплати податків у зв'язку з відсутністю голови фермерського господарства.

Механізм збереження активу фермерського господарства у формі права постійного користування землею

Практика свідчить, що Державні акти на право постійного користування землею видавалися саме на ім'я засновника (голови) ФГ.

Варто пам'ятати, що зазначені Державні акти видавалися як на підставі Закону України від 20 грудня 1991 року № 2009-ХІІ «Про селянське (фермерське) господарство» (втратив чинність 29 липня 2003 року – з моменту набрання чинності Законом України «Про фермерське господарство» від 19 червня 2003 року № 973-IV), так і на підставі Земельного кодексу України від 18 грудня 1990 року №561-ХІІ (втратив чинність 01 січня 2002 року – з моменту набрання чинності Земельним Кодексом України від 25 жовтня 2001 року №2768-ІІІ).

Разом з тим, відповідно до статті 92 ЗКУ 2001 року, вже передбачалося, що права постійного користування земельною ділянкою із земель державної та комунальної власності набувають лише підприємства, установи та організації, що належать до державної або комунальної власності.

Таким чином, у період з 01.01.2002 року (набуття чинності ЗКУ 2001 року) та до 29 липня 2003 року (набуття чинності Закону України «Про фермерське господарство») ще видавалися Державні акти на право постійного користування землею, оскільки норми спеціального Закону України «Про селянське (фермерське) господарство» продовжували функціонувати, незважаючи на те, що норми статті 92 ЗК України 2001 року уже не дозволяли

здійснювати передачу земельних ділянок громадянам на праві постійного користування для ведення ФГ.

Враховуючи законодавчі обмеження у використанні земельної ділянки іншим чином, ніж це передбачено її цільовим призначенням, а також правові наслідки використання чи невикористання земельної ділянки не за її цільовим призначенням, надана громадянину у встановленому порядку для ведення ФГ земельна ділянка в силу свого правового режиму є такою, що використовується виключно для здійснення підприємницької діяльності, а не для задоволення особистих потреб. Суб'єктом такого використання може бути особа – суб'єкт господарювання за статтею 55 Господарського кодексу України (висновки Великої Палати Верховного Суду викладені в постанові від 01 квітня 2020 року у справі № 320/5724/17).

Верховний Суд України, застосовуючи приписи статей Закону України «Про селянське (фермерське) господарство», та статей Закону України «Про фермерське господарство», вважає, що після укладення договору тимчасового користування землею, у тому числі на умовах оренди, фермерське господарство з дати державної реєстрації набуває статусу юридичної особи, та з цього часу обов'язки землекористувача земельної ділянки здійснює фермерське господарство, а не громадянин, якому вона надавалась (ухвали Верховного Суду України від 24 жовтня 2007 року у справі № 6-20859св07, від 10 жовтня 2007 року у справі № 6-14879св07, від 30 січня 2008 року у справі № 6-20275св07).

Практика застосування норм права щодо фактичної заміни у правовідносинах користування земельними ділянками орендаря й переходу обов'язків землекористувача земельних ділянок до фермерського господарства з дня його державної реєстрації є сталою та підтримується нині Великою Палатою Верховного Суду (аналогічні висновки Великої Палати Верховного Суду викладені у постановках від 27 березня 2019 року у справі № 574/381/17-ц, від 03 квітня 2019 року у справі № 628/776/18).

Велика Палата Верховного Суду вже звертала увагу, що у відносинах, а також спорах з іншими суб'єктами голова фермерського господарства, якому була передана у власність, постійне користування чи оренду земельна ділянка, виступає не як самостійна фізична особа, власник, користувач чи орендар земельної ділянки, а як представник (голова, керівник) фермерського господарства. У таких правовідносинах їхнім суб'єктом є не фізична особа – голова чи керівник фермерського господарства, а фермерське господарство як юридична особа (постанова Великої Палати Верховного Суду від 20 березня 2019 року у справі № 615/2197/15-ц).

Закономірним продовженням вищенаведеного слугувало те, що Велика Палата Верховного Суду у пункті 7.27 постанови від 05 листопада 2019 року у справі № 906/392/18 дійшла висновку про те, що право постійного землекористування є безстроковим і може бути припинене лише з підстав, передбачених у статті 141 ЗК України, перелік яких є вичерпним (смерть засновника фермерського господарства відсутня серед таких підстав).

Так, Велика Палата Верховного Суду в постанові від 23.06.2020 року у справі № 922/989/18 дійшла висновку, що у разі смерті громадянина – засновника фермерського господарства право постійного користування земельною ділянкою, наданою для ведення фермерського господарства його засновнику, не припиняється зі смертю цієї особи, а зберігається за фермерським господарством, до якого воно перейшло після створення фермерського господарства.

Звідси висновок, що право постійного користування земельною ділянкою саме через перехід його до фермерського господарства не входить до складу спадщини, адже спадкувати можна права померлого засновника (члена) щодо фермерського господарства, а не земельну ділянку, яка перебуває в користуванні такого господарства.

У цілому, з метою «розблокування» діяльності фермерського господарства після смерті його засновника (голови), на якого було видано Державний акт на право постійного

користування землею, необхідно вчинити такі юридично значущі дії:

внесення змін до статуту фермерського господарства, у якому будуть врегульовані питання, пов'язані з виключенням зі складу господарства колишнього засновника (голови), призначенням нового голови та розподілом часток статутного (складеного) капіталу фермерського господарства між його чинними членами;

у разі, якщо земельним ділянкам не присвоєно кадастрові номери (розроблення технічної документації із землеустрою щодо встановлення (відновлення) меж земельної ділянки в натурі (на місцевості)) (факультативний етап – за умови відсутності даних про земельну ділянку в ДЗК);

внесення змін до Державного реєстру речових прав на нерухоме майно з приводу земельної ділянки в частині зміни особи, якій належить право постійного користування (зміна відомостей з фізичної особи – засновника (колишнього голови) фермерського господарства на саме фермерське господарство).

Зазначимо, що у разі відмови державного реєстратора у внесенні змін до ДРРП на нерухоме майно з приводу земельної ділянки в частині зміни особи, якій належить право постійного користування (зміна відомостей фізичної особи – засновника на фермерське господарство), то зазначена відмова підлягатиме судовому оскарженню.

Загалом, питання відновлення корпоративного контролю над фермерським господарством, голова якого помер, та збереження активу такого господарства у вигляді земельної(их) ділянки(ок), наданих на праві постійного користування колишньому голові, є доволі складним, однак важливим завданням, яке необхідно вирішити спадкоємцям. І лише належний правовий аналіз та професійний юридичний підхід до зазначеного завдання дозволить досягти бажаного правового результату: оминати підводне каміння як законодавства, так і судової практики (<https://agropolit.com/blog/491-smert-zasnovnika-fermerskogo-gospodarstva-zberegti-zemlyu-ne-mojna-vtratiti>). – 2021. – 24.11).

Блог на сайті «Lb.ua»

Про автора: Грігол Катамадзе, віцепрезидент Європейської Асоціації платників податків

Бюро економічної безпеки ще не почало працювати, а у бізнесу до нього вже купа питань

З березня 2014 року, коли на зустрічі с главами відповідних правоохоронних органів європейських країн, які зібрались у Києві, українська влада пообіцяла створити новий орган, пройшло 7 років. Треба віддати належне – Президент Володимир Зеленський, не дивлячись на опір певного політичного спектру, зайняв принципову позицію, став на сторону українського бізнесу і остаточно поставив крапку в цьому питанні, підписавши Закон «Про Бюро економічної безпеки України» № 1150-ІХ, який Верховна Рада ухвалила 28 січня 2021 року. 243 сміливих народних депутати натиснули «зелену кнопку» на підтримку законопроекту 3087-д про створення БЕБ.

Всі ці сім років український бізнес та експертна спільнота активно просувала ідею створення нового єдиного аналітичного з правоохоронними функціями органу, який буде займатися виключно злочинами економічного характеру, і перш за все аналізом та превенцією щодо економічних правопорушень. Відповідно до пункту 1 статті 1 Закону України «Про Бюро економічної безпеки України» – це центральний орган виконавчої влади, на який покладаються завдання щодо протидії правопорушенням, що посягають на функціонування економіки держави. Відповідно до покладених завдань Бюро економічної безпеки України виконує правоохоронну, аналітичну, економічну, інформаційну та інші функції.

Бізнес мав собі таку уяву: буде створено один новий правоохоронний орган і нарешті через 30 років постійного «тиску» з боку значної кількості правоохоронних органів все негативне припиниться, і ми прийдемо до цивілізованої моделі взаємодії держави та бізнесу, де вони є партнерами. На жаль, на сьогоднішній момент

«тиск» на бізнес продовжується усіма існуючими правоохоронними та контролюючими органами, до яких додався ще й новий, який буде претендувати «на місце» в цьому процесі!

Незважаючи на те, що БЕБ ще не почав функціонувати, є безліч питань у бізнесу, починаючи з прозорості проведення конкурсу на Директора бюро і закінчуючи питаннями, пов'язаними із Законопроектом № 3959-1 «Про внесення змін до адміністративного та кримінального законодавства щодо запровадження діяльності Бюро Економічної безпеки України».

З моменту набрання чинності Закону України «Про Бюро економічної безпеки України» пройшло 9 місяців! І що ми маємо? Ні приміщень, ні техніки, жодної інфраструктури при повній відсутності фінансів, а лише призначеного Директора Бюро та абсолютно «непрозоро» обрану Раду Громадського контролю.

Наведу просту арифметику, приклад того, скільки у витратній частині бюджету на 2022 рік закладено на Бюро економічної безпеки. Розділивши суму, закладену у витратній частині на БЕБ, а вона становить 621 млн. грн., тільки на 4 тисячі працівників Бюро – в результаті отримаємо суму, якої не достатньо навіть на забезпечення заробітної плати працівникам.

Це означає неповноцінне, неадекватне фінансування «нового» органу, і як наслідок, його неповноцінну, неадекватну діяльність. Більше того, якщо процес створення органу продовжуватиметься в такому форматі – бізнес чекає додаткове навантаження та тиск, а країну – втрату довіри з боку міжнародних партнерів.

Час іде ... (https://lb.ua/blog/grigol_katamadze/498775_byuro_ekonomichnoi_bezpeki_shche_pochalo.html). – 2021. – 16.11).

Блог на сайті «Lb.ua»

Про автора: Ілля Михайлов, голова Наглядової ради ДП «Прозорро.Продажі»

Реформа держпродажів 5 років потому: чого нас навчив запуск е-аукціонів з продажу майна?

П'ять років тому, у листопаді 2016 року, в державній електронній торговій системі Прозорро. Продажі успішно відбулися перші аукціони. Фонд гарантування вкладів фізичних осіб (ФГВФО) продав активи збанкрутілого «Західкомбанку», отримавши натомість перші чверть мільйона гривень. Так розпочалася реформа продажів державного та комунального майна, яка за п'ять років принесла до бюджетів різних рівнів понад 55 млрд гривень і масштабувалася на різні ринки: від продажу активів (майна) неплатоспроможних банків та малої приватизації до спецдозволів на видобуток надр, від державної і комунальної нерухомості до продажу та оренди землі.

Реформа на 400 млрд гривень

Ця історія почалася з проблеми, яку потрібно вирішити. Я потрапив у ФГВФО на початку 2016 року, щоб побудувати систему продажу активів неплатоспроможних банків. Вже тоді Фонд керував активами понад 90 ліквідованих банків, балансова вартість яких становила понад 400 млрд гривень. Ці активи потрібно було продати за найвищою вартістю, в найкоротший строк, адже мільйони вкладників збанкрутілих банків розраховували отримати кошти. Закон встановлював для цього 5 років. Я прийшов у Фонд, коли половина терміну вже спливла.

Наявна тоді модель продажів не дозволяла ефективно та прозоро управляти активами банків, що ліквідуються.

По-перше, на той час були лише розрізнені майданчики, які отримували активи на продаж за незрозумілим принципом. Ми довго вивчали та намагалися вдосконалити наявні алгоритми розподілу цих активів. В результаті прийшли до висновку – потрібно зрівняти в правах усі майданчики та створити централізовану дворівневу систему, що їх об'єднає.

По-друге, кожен майданчик працював на своєму програмному забезпеченні й поєднував у собі функціонал і адміністратора, і брокера. Через це ми постійно боролися з можливими проявами змови. Коли окремо взятий маркетплейс сам собі господар, то будь-які маніпуляції неможливо довести чи перевірити. Все це позначалося на ефективності продажів та тиснуло на ФГВФО як інститут.

Гра на підвищення

Я запропонував тодішньому керівництву ФГВФО створити власну електронну торгову систему на основі принципів Прозорро. Пам'ятаю цей момент. Очільник Фонду кудись поспішав, коли я зловив його в коридорі та розповів про ідею. Він погодився. Напевно тому, що взагалі не міг повірити, як і інші серйозні гравці, що все вийде. Виглядало це приблизно так: «Ну добре, Ілля, йди спробуй».

Так я отримав політичний мандат на проведення інституційної трансформації. Нацбанк та Мінекономіки підтримали ідею, а громадська організація Трансперенсі Інтернешнл Україна за підтримки донорів взялася за розробку системи.

Від Прозорро.Закупівлі ми запозичили принципи та першу частину назви. В закупівлях використовується редукціон (гра на пониження). Ми взяли звідти кількість раундів і зробили класичний аукціон на підвищення ціни. Ще через рік за допомогою Київської школи економіки та досвіду фінансиста Стівена Сіліга, який займався ліквідацією наслідків банківської кризи в Ірландії, спроектували та запустили унікальний гібридний голландський аукціон. Він дозволяв реалізувати за ринковою ціною активи, реальну вартість яких було складно визначити.

Принцип «всі бачать все» означав одне – продажів для своїх більше не буде. Будь-хто міг прийти на аукціон і взяти у ньому участь. А громадськість отримала можливість відстежувати, чи немає зловживань з боку продавців та учасників торгів.

Правила, принципи та форми розкриття інформації, юридичну архітектуру та логіку системи розробляли самотужки. Часу завжди не вистачало. Було відчуття, що тебе наздоганяє потяг. В нашому випадку це – обмежені законом строки ліквідації банків.

«Все й одразу» чи столи та стільці

Коли ми вже готувалися до запуску системи, постало питання: з чого починати? Які лоти першими виставити на аукціони в системі? Максим Нефьодов (ред. – на той час перший заступник МЕРТ) запропонував спробувати на столах та стільцях, щоб протестувати – а що

як щось піде не так. Я наполіг – все і одразу, хоча команда була не в захваті. Нас квапили конкуренти, зокрема ДП «СЕТАМ», яке також хотіло продавати активи ФГВФО. Конкуренти навряд чи були б готові чекати, поки ми експериментуватимемо на столах та стільцях.

Ми пішли ва-банк. Я був впевнений в системі та команді. Розумів, що це ризик, на який потрібно йти, інакше – система ніколи б не запрацювала на повну. Коли ми зробили пілотний аукціон на так званій «пісочниці», всі шалено раділи, адже все спрацювало так, як мало б. З'явився фундамент, на який почали сипатися активи.

У системі, яку вдалося побудувати, всі зацікавлені дотримуватися єдиних правил гри. Покупці – тому, що отримали можливість чесної боротьби та доступу до раніше недоступних активів за справедливих гроші. Майданчики – бо могли заробляти чесно та конкурувати за клієнтів. Держава в особі Фонду була зацікавлена отримати ринкову ціну за активи, щоб потім ці гроші спрямувати вкладникам банків-банкрутів.

Чому вдалося?

Якби повернути час назад, я зробив би все так само. Те, що спочатку здавалося утопією, при правильному та послідовному впровадженні, а також за підтримки ідейних кваліфікованих людей стало можливим. А громадяни отримали державну систему, на створення якої платники податків не витратили жодної гривні.

Перший фактор успіху – команда, завдяки якій все з'являється: пишеться, програмується, адаптується і масштабується.

Другий фактор – ідея і мотивація, яка має об'єднувати ключових членів команди та забезпечувати рух вперед.

Третій фактор – наявність політичного мандату на проведення трансформації. Без нього жодна, навіть найпрогресивніша ідея не має шансів на реалізацію. З урахуванням специфіки роботи державного сектора, людям всередині системи стає набагато складніше протистояти трансформаціям, якщо вони знають, що на ці зміни є політичний мандат (https://lb.ua/blog/illia_mykhailov/498853_reforma_derzhprodazhiv_5_rokiv_potomu.html). – 2021. – 17.11).

Блог на сайті «Lb.ua»

Про автора: Тетяна Богдан, доктор економічних наук, директор з наукової роботи Growford Institute

Динаміка і пропорції бюджетних видатків

У поточному році бюджетні ресурси зосереджуються на таких важливих напрямках як охорона здоров'я, вкладення в дошкільну і середню освіту, відбудова дорожньої інфраструктури. З іншого боку, припинено практику перманентного нарощування видатків на органи управління, правоохоронні та судові органи. Такі зрушення бюджетної політики з точки зору її довгострокових ефектів заслуговують позитивної оцінки. Але важко назвати виправданими скорочення реального фінансування оборони та вищої освіти, стагнацію і деформацію структури капітальних видатків.

Видатки державного бюджету за 10 місяців 2021 року перевищили 1 трлн грн., а відсоток виконання плану по загальному фонду становив 92,7%, тобто недофінансованими залишилися 7,3% видатків. У реальному вираженні видатки помітно збільшилися, як відносно 2019 року, так і 2020-го. Темпи приросту реальних видатків державного бюджету за 9 місяців щодо аналогічного періоду 2020 р. становили 2,7%, а щодо 2019 р. – 11,3%.

Порівняння темпів приросту реальних видатків за різними функціями держави дозволяє встановити дійсні пріоритети витрачання державних коштів. Так, за 9 місяців 2021 р. найвищими темпами приросту характеризувалися видатки Зведеного бюджету на:

- дорожнє господарство: +104,5% відносно 9 місяців 2019 р. і +12,7% відносно 9 місяців 2020 р.;
- охорону здоров'я: +31,8% і +17,9%, відповідно;
- духовний та фізичний розвиток: +20,2% і +22,0%;
- освіту: +13,8% і +12,9%;
- в т.ч. дошкільну освіту: +19,7% і +21,7%;

загальну середню освіту: +14,0% і +12,7%;
позашкільну освіту: +17,6% і +12,9%.

Сферами-аутсайдерами за реальними обсягами фінансування стали:

- житлово-комунальне господарство: приріст фінансування на -17,9% відносно 9 місяців 2019 р. і на -13,4% відносно 9 місяців 2020 р.;

- охорона навколишнього природного середовища: -12,1% і -3,6%;

- вища освіта: -16,2% і +8,1%;

- оборона: -0,9% і -6,9%;

- соціальний захист і соціальне забезпечення: -3,6% і -6,7%;

- державне управління: -0,7% і на +4%.

Щодо виконання планових видатків бюджету, то найменшими обсягами недофінансування відносно плану характеризувалися такі сфери (див. рис. 1):

- соціальний захист і соціальне забезпечення – недовиконання плану на 9 місяців на 1,1%;

- громадський порядок, безпека, судова влада – на 7,7%;

При цьому середній відсоток недовиконання плану видатків становив 7,6%.

З іншого боку, найбільшими обсягами недоотриманого фінансування відзначалися такі сфери:

- житлово-комунальне господарство – недовиконання плану на 32,6%;

- духовний та фізичний розвиток – на 30%;

- економічна діяльність – на 25,5%;

- охорона навколишнього природного середовища – на 22,7%;

- державне управління – на 18%;

- охорона здоров'я – на 14,5%;

- оборона – на 10,4%.

Тобто першими пріоритетами видаткової політики держави стали дорожнє господарство і охорона здоров'я, на які було витрачено 92,1 та 128 млрд грн., відповідно. Із загальної суми видатків Зведеного бюджету на охорону здоров'я (128 млрд грн) 85,7 млрд було спрямовано на реалізацію програми держгарантій медичного обслуговування населення.

На спеціальні заходи боротьби з COVID-19 у бюджеті на 2021 рік передбачено 36 млрд грн., а за 10 місяців здійснено видатків на понад 31 млрд грн. Зокрема, кошти спрямовувалися на:

- оплату послуг з екстреної та стаціонарної медичної допомоги пацієнтам з COVID-19 та послуг з вакцинації населення – 14,6 млрд грн;

- забезпечення лікарень киснем – 0,6 млрд грн;

- соціальну підтримку населення в умовах карантину – 2,9 млрд грн; виплату «лікарняних» – 0,8 млрд;

- виплату допомоги по безробіттю – 1,5 млрд грн;

- доплати до заробітної плати військовослужбовцям, поліцейським, медичним та іншим працівникам – 0,8 млрд гривень.

Таким чином, аналіз виконання бюджетного плану та темпів приросту реальних бюджетних асигнувань відносно попередніх років дозволяє зробити висновки про фактичні пріоритети витрачання бюджетних коштів за 9 місяців 2021 року. Ними стали дорожнє господарство; охорона здоров'я та освіта (дошкільна і середня). З іншого боку, значними сумами недофінансування щодо плану або скороченням реального фінансування відзначалися функції житлово-комунального господарства; вищої освіти; державного управління; охорони навколишнього середовища; оборони.

У поточному році спостерігалось незначне зростання абсолютної суми капітальних видатків Зведеного бюджету при зменшенні їх реального обсягу. В динаміці їх абсолютна сума становила 83,9 млрд за 9 місяців 2020 р. і 86,5 млрд грн за 9 місяців 2021 р. У структурі загальної суми видатків Зведеного бюджету частка капітальних видатків зменшилася з 8,1-8,2% у 2019-2020 рр. до 7,4% у 2021 р. (табл.1). Мало місце і скорочення обсягу капітальних видатків бюджету відносно ВВП: з 2,9% у січні-вересні 2020 р. до 2,5% у січні-вересні 2021 р.

Серед компонентів капітальних видатків бюджету найбільше знизилися витрати на капітальний ремонт (від 1,7% суми видатків до 1,4%) і трансферти підприємствам (від 3,8% до 3,6%).

Скромні обсяги капітальних видатків бюджету все більшою мірою спрямовувалися на цілі дорожнього будівництва, залишаючи все менше коштів на інвестиційні цілі, не пов'язані з дорогами. Так, видатки

Державного агентства автомобільних доріг (без обслуговування боргів) за 9 місяців 2021 р. сягнули 84% суми капітальних видатків бюджету. Для порівняння: така частка в січні-вересні 2019 р. складала лише 37,2%, а січні-вересні 2020 р. – 75,5%.

Пропорції розподілу капітальних видатків бюджету, що склалися в 2020-2021 роках, не можна назвати обґрунтованими, з огляду на зношеність і застарілість мереж житлово-комунального господарства, недорозвиненість міського і залізничного транспорту, погану оснащеність медичних закладів, дефіцит об'єктів соціальної інфраструктури в сільській місцевості та містах-мільйонниках.

Частка поточних видатків у структурі видатків Зведеного бюджету збільшилася з 91,8 – 91,9% у попередніх роках до 92,6% у січні-вересні 2021 р. Серед складових поточних видатків найбільшого приросту зазнали видатки на оплату послуг. З іншого боку, найбільші скорочення продемонстрували витрати на соціальне забезпечення (з 23,5 до 21,6% видатків Зведеного бюджету).

Тобто в публічному секторі України інвестиційного прориву не відбувається, а структура видатків Зведеного та державного бюджетів демонструє консервацію споживацької економічної моделі в Україні.

Маючи частку бюджетних інвестицій у ВВП на рівні 2,5%, Україна суттєво відстає від інших країн з ринками, що формуються. Так середній показник інвестицій сектору загального державного управління в цих країнах у 2019 р. складав 3,4% ВВП, включаючи 5,5% у Албанії, 14% у Азербайджані, 6,9% у Грузії, 5,5% у Киргизії, 5% у Сербії та 4,6% ВВП в Узбекистані.

В цілому оцінюючи якість видаткової політики держави в поточному році, слід зазначити наступне. Позитивними аспектами стали: а) зосередження бюджетних ресурсів на таких важливих напрямках як здоров'я населення і боротьба з пандемією, вкладення в дошкільну і середню освіту, ремонт автошляхів; б) зупинка перманентного нарощування видатків на органи держуправління, правоохоронні та судові органи. До негативних аспектів слід

віднести: а) недовиконання видаткової частини бюджету на 7,3% і реалізація рестриктивної фіскальної політики у розпал пандемії; б) скорочення реального фінансування сфер оборони, вищої освіти, охорони навколишнього середовища; в) стагнація капітальних видатків бюджету та відволікання їх аномально високої частки на цілі дорожнього будівництва.

Провідні міжнародні експерти обґрунтовують, що в середньостроковій перспективі пріоритетними напрямами державного інвестування повинні стати ефективна система охорони здоров'я, якісна освіта, сучасна цифрова інфраструктура та охорона довкілля. При цьому фіскальна політика має підтримувати процес трансформації економіки у більш продуктивну, більш цифрову та з меншими обсягами вуглецевих викидів.

Для зупинки процесів інвестиційної деградації в Україні основні зусилля варто спрямовувати на підвищення ефективності управління державними інвестиціями та усунення корупційних чинників; на налагодження сучасної системи стратегічного планування державних інвестицій та визначення їх обґрунтованих пріоритетів; на вивільнення необхідного обсягу бюджетних коштів шляхом раціоналізації поточних видатків бюджету та підвищення ефективності податкового адміністрування. У короткостроковому періоді нагальними завданнями бюджетно-податкової політики є концентрація ресурсів на заходах боротьби з пандемією, її економічних і гуманітарних наслідках (до взяття пандемії під повний контроль) з поступовим переходом до підтримки процесів економічного відновлення, нарощування і покращення якості державних інвестицій (https://lb.ua/blog/tetiana_bohdan/499020_dinamika_i_proportsii_byudzhethnih.html). – 2021. – 19.11).

Блог на сайті «Судово-юридична газета»

Про автора: Андрій Калараш, суддя Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду, спеціально для «Судово-юридичної газети».

Електронний суд: актуальні проблеми, шляхи їх вирішення та перспективи реформування

Впровадження електронного судочинства наразі є не юридичною новацією, а вимогою часу.

Глобальні виклики у надзвичайних умовах пандемії показали, що саме цифрові технології здатні спростити життя людей та забезпечити дотримання їх прав у новій реальності існування людства. Глобальна діджиталізація охопила всі сфери життя, включаючи і правосуддя. Цифровізація роботи судів є запорукою протидії зловживанням у сфері судочинства, поліпшення доступності, відкритості та справедливості судового розгляду.

Жодна країна в світі ще повністю не перевела судочинство в електронну форму, тож поняття «електронний суд» охоплює різні технології, які застосовуються в судочинстві. Електронний суд – це не штучний інтелект, а насамперед судові процедури в електронній формі, тобто всі комунікації та документи проходять в цифровому форматі, проте судові рішення виносять люди – судді.

Такі технології досить ефективно використовувались в Україні з 2012 року (саме тоді було ухвалено перший документ у цій царині – Наказ Державної судової адміністрації про затвердження Тимчасового регламенту обміну електронними документами між судом і учасниками судового процесу). На сучасному етапі необхідність розвитку електронного судочинства передбачена Стратегією розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021 – 2023 роки, затвердженою Указом Президента України.

На сьогодні електронний суд в Україні (eСуд) – це комп'ютерна програма у складі Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи (ЄСІТС), яка забезпечує обмін процесуальними документами в електронній формі між усіма учасниками судового процесу та покликана допомогти реалізації режиму Paperless (відмови від використання паперових документів) на національному рівні.

Інструменти електронного судочинства в Україні

Базовим інструментом доступу до послуг електронного судочинства для громадян є сервіс «Електронний суд». За допомогою його кожен учасник судового процесу має технічну можливість взаємодіяти з судом через власний електронний кабінет (eКабінет) (<https://id.court.gov.ua>).

Послуги електронного судочинства охоплюють сплату судового збору онлайн, отримання інформації щодо стадій розгляду судових справ, отримання інформації з Єдиного державного реєстру судових рішень, відправку учасникам судового процесу процесуальних документів електронною поштою.

У рамках інтеграції сервісів «Електронний суд» та послуг порталу «Дія» вже проходить випробування послуга отримання повідомлень про судові засідання у додатку «Дія». В розробці ще три послуги: отримання копії судового рішення, для учасника процесу; отримання копії виконавчого рішення та подальшого його надсилання до виконавчої служби в електронному вигляді; можливість сплати судового збору та штрафів за адміністративне порушення.

Для збільшення охоплення громадян послугами електронного судочинства за допомогою вебпорталу електронних послуг «Дія» (<https://diia.gov.ua/>) ухвалено порядок електронної інформаційної взаємодії з Єдиним державним реєстром судових рішень (ЄДРСР). Тепер громадяни зможуть отримувати у додаток «Дія» повідомлення про засідання, у якому беруть участь.

Актуальні проблеми електронного судочинства в Україні та шляхи їх подолання

Повноцінна цифровізація роботи суду і досі до деякої міри гальмується, оскільки чинне процесуальне законодавство України досі містить норми, які гальмують впровадження нових інструментів цифровізації судочинства.

По-перше, це – обов'язковість друкувати електронні звернення, отримані через eСуд, що створює значні труднощі за відсутності персонального кабінета учасника справи в eСуді. По суті, направлення документів в електронному вигляді наразі практично тільки дублює паперовий варіант. Для вирішення цієї

проблеми необхідно терміново внести зміни до процесуальних кодексів щодо механізмів електронного суду.

По-друге, наразі на законодавчому рівні ще не до кінця врегульовано надсилання повідомлень на електронну пошту, або до еКабінету. Надсилання повідомлень до еКабінету було легалізовано тільки з ухваленням Положення про ЄСІТС та повноцінного запуску модулів системи, починаючи з жовтня 2021 року.

По-третє, і досі спостерігається низька залученість у використанні еСуду з боку державних органів виконавчої влади. Варіантом вирішення цієї проблеми є запровадження обов'язковості використання еСуду хоча б для первинних звернень.

По-четверте, не передбачено можливість направлення справи в електронному вигляді до апеляційного чи касаційного суду, а також можливість направлення виконавчого листа в електронному вигляді.

По-п'яте, в Україні ще досі спостерігається відносно невисока довіра громадян до електронних послуг та значна інерція у процесі цифрової трансформації суспільства. Відповідно виникає нагальна потреба активізувати інформування громадян про порядок використання електронних сервісів.

Нарешті, гостро стоїть питання відповідності технічного оснащення та програмного забезпечення судових установ, з тим, щоб вони могли повноцінно бути залученими до електронного судочинства.

Висновки

Успішне впровадження цифрових технологій у роботу системи органів судової влади є запорукою інтеграції нашої країни до світових економічних та інформаційних процесів.

Діджиталізація роботи судів – це ефективність, прозорість і значна економія коштів та людських ресурсів. Впровадження світових стандартів електронного правосуддя може стати успішним лише за умови конструктивної взаємодії всіх причетних гравців, передусім державних установ, та рішучих кроків законодавців, спрямованих на автоматизацію та оптимізацію робочих процесів (<https://sud.ua/ru/news/blog/219733->

elektronniy-sud-aktualni-problemi-shlyakhi-yikh-virishennya-ta-perspektivi-reformuvannya). – 2021. – 11.11).

Блог на сайті «Українська правда»

Про автора: Єгор Фірсов, народний депутат VII-VIII скликань; экс-голова Держекоінспекції України

Питна вода для України: початок важливої реформи

Україна нарешті може почати масштабну модернізацію водного господарства. Якщо парламент підтримає ініціативу міністра розвитку громад і територій Олексія Чернишова – законопроект N5723.

В Україні водна інфраструктура у катастрофічному стані. Почнемо з того, що 4 міста та 60 смт взагалі не мають власного водопостачання (це просто якесь середньовіччя).

Загалом у 30% населення немає доступу до центральної системи подачі води.

І у 50% населених пунктів немає водовідведення. Простою мовою – у людей немає доступу до центральної каналізації.

На усіх водоканалах ми маємо близько 40% (!!!) втрат води. Це справжня катастрофа! Тобто, майже половина води витікає з труб у пісок і землю – в прямому сенсі цього слова. А в деяких містах, як Слов'янськ, цей об'єм більше ніж 60%.

Це не дивно. Адже наші водоканали не модернізувались з радянських часів. Деякі з них – були побудовані ще у дев'ятнадцятому сторіччі. І за більше ніж 30 років незалежності жодної масштабної програми по водній політиці так і не було запущено.

На додачу до цього, світ відносить нас до червоної зони по запасам води. У рейтингу ми знаходимось на 125 місці між Чадом та Суданом. Запасів води в нас у 20 разів менше чим у Швеції.

У Житомирі минулого року зафіксовано рекордну нестачу води – на рівні 70%. Там довелося доходити до надзвичайних заходів

– насосами качати річку в інший бік – щоб наповнити водосховище.

По більшості території країни впав рівень ґрунтових вод. У людей пересохли колодязі та свердловини.

Про якість води та про шкоду нашому здоров'ю я взагалі мовчу – це окрема глибока тема.

Тому, реформа водного господарства важлива як ніколи. І якщо парламент підтримає програму, то це означає:

що кожен водоканал потрапить під програму модернізації, в тому числі очисні споруди;

населені пункти, що живуть без води, нарешті її отримають;

більша частина наших застарілих водних мереж буде замінена.

Внаслідок реалізації програми має покращитись і якість питної води. Це складно, але дуже важливо! Сподіваюсь, парламентарям вистачить здорового глузду її підтримати. Вже давно пора реформувати галузь, яка нам життєво необхідна. Поки не запізно... (<https://blogs.pravda.com.ua/authors/firsov/618b6d07346d4/>). – 2021. – 10.11).

Блог на сайті «Українська правда»

Про автора: Ольга Стефанидіна, реформаторка закупівель медичної галузі та антикорупційна активістка, заступниця міністра охорони здоров'я України з питань євроінтеграції (2018–червень 2019). Народна депутатка від об'єднання «Справедливість»

Нові стимули для медичної реформи: в Раді зареєстрували пакет важливих законопроектів

Законопроекти 6306 та 6307 мають дати нові стимули для розвитку медичної реформи – як для держави, так і для лікарень та пацієнтів. Це зміни, які вже давно назріли.

Для держави та пацієнта

Одна з найважливіших змін – це конкретизація в законі повноважень Національної служби здоров'я (НСЗУ) для моніторингу відповідності лікарень встановленим вимогам. Багато скарг

і запитань від пацієнтів будуть прискіпливо оцінюватися. НСЗУ більш якісно буде моніторити послуги, за які сплачує держава. А лікарні, які укладають угоди з НСЗУ, повинні не лише автономізуватися, а й відповідати умовам закупівлі НСЗУ.

Зараз на медицину виділяється вдвічі менше коштів, ніж потрібно і передбачено законом. Замість 5% від ВВП маємо менше 3-х. Але і ці кошти можуть витратитися зовсім не на ті потреби. Саме тому законодавчо ми закріпимо: кошти, які виділяються на Програму медичних гарантій мають витратитися лише за призначенням. А це означає, що ними можна буде оплачувати саме медичні послуги та ліки для цієї програми.

Крім того, законом ми вдосконалюємо Електронну систему охорони здоров'я. Відтак НСЗУ зможе більш ефективно та безпечно обробляти персональні дані пацієнтів.

Для лікарень та пацієнтів

Що ж до інших витрат – тут навпаки даємо свободу лікарням. Адже сьогодні всі українські лікарні знаходяться в пастці застарілих норм. Щоби впровадити платні послуги офіційно, вони вимушені проходити десять кіл пекла і керуватися постановою 1996 (!) року. Завдяки нашому закону лікарні нарешті зможуть вільно визначати перелік платних послуг. Тут говоримо, звісно, лише про додаткові послуги, які не входять до Програми медичних гарантій. Це, наприклад, може бути корекція зору за допомогою окулярів чи контактних лінз, лікування безпліддя, а також будь-які послуги, які пацієнт хоче отримати без направлення лікаря.

Зараз в Україні дуже заплутана система медичної допомоги: первинна, вторинна та третинна. Багато хто до кінця не розуміє різниці, а назва часто є номінальною. Прибираємо цю плутанину і вводимо поняття «спеціалізована» медична допомога замість вторинної і третинної – як в усьому світі. Таким чином, у нас більше не буде «привілейованих» закладів за статусністю – пацієнт має право отримувати послуги в будь-якій спеціалізованій лікарні за направленням свого сімейного лікаря залежно від його медичної потреби.

Для пацієнтів та громадськості

Важлива норма стосується паліативної допомоги. Законом ми оновлюємо положення про паліативну допомогу, адже теперішній закон сильно застарів і не відповідає тому, як паліативна допомога надається на практиці. А відбувається це за направленням лікуючого лікаря в лікарні або вдома. За ці послуги сплачує НСЗУ в межах гарантованого пакету.

Нарешті в законодавстві з'явиться електронний реєстр орфанних пацієнтів. Зараз в Україні немає точних цифр, скільки таких пацієнтів є, а отже – невідомо, яка кількість людей потребує спеціальних медичних послуг та ліків. Завдяки нашому закону Уряд буде бачити цих пацієнтів і виділяти кошти на конкретні напрямки з конкретними цифрами.

Пацієнти наступного року будуть забезпечені інсуліном та іншими препаратами для лікування цукрового діабету – без наших змін в законодавстві це було б неможливо.

Важливі зміни, які оцінить громадськість. Законом розширюємо повноваження Ради громадського контролю НСЗУ. Тепер її члени зможуть брати участь у конкурсному відборі керівництва НСЗУ та забезпечити його прозорість. Часи Степанова нам показати, наскільки важливий громадський контроль за інституціями з таким великим бюджетом – 160 млрд грн.

Ну і наостанок, з усього законодавства прибираємо застарілу назву «хворий» і замінюємо її на «пацієнт». Нехай медицина наша не хворіє, а буде орієнтована на пацієнта! (<https://blogs.pravda.com.ua/authors/stefanyshyna/61921efb6beca/>). – 2021. – 15.11).

Блог на сайті «Українська правда»

Про автора: Роман Гришук, народний депутат України, комітет освіти науки та інновацій

Студентське питання. Дистанційна освіта, фінансування студрад, зміни до закону «Про вищу освіту»

Студенти – майбутнє країни, наш потенціал та сила. Це не діти, як можуть вважати деякі

викладачі чи коменданти гуртожитків. Це люди, які змінюють країну: розробляють інноваційні стартапи, показують світові потенціал України, моделюють нашу реальність.

Якість навчання нашої молоді вже завтра впливатиме на добробут країни. Тож це заслуговує нашої особливої уваги.

Дистанційна освіта для студентів

Здобувати професію непросто в будь-які часи. А в нинішніх умовах на плечі студентів лягає додаткове навантаження у вигляді дистанційного та змішаного формату навчання.

Якщо для гуманітарних спеціальностей або ІТ тимчасове дистанційне навчання ще більш-менш прийнятне, не уявляю, як дистанційно можна вивчити крутих лікарів, інженерів, хіміків тощо. Дистанційка не підходить для спеціальностей, де вкрай важливим є практичне закріплення теоретичних знань.

Університет – це не лише про навчання, це ще й про соціалізацію, знайомства і нетворкінг. Всі ми знаємо, як важливо налагодити зв'язки з іншими членами студентської спільноти. Світ дуже тісний. З дистанційкою ці можливості втрачаються.

Як наслідок відсутності живої комунікації з іншими студентами: слабкий розвиток комунікабельності, професійної впевненості та навичок роботи в команді.

Якщо викладацький склад і студенти повністю вакциновані – то очне навчання є пріоритетним. Водночас очні заняття не можуть проходити в холодних аудиторіях, де від цокоту зубів не чути власних думок.

Дистанційка не може вічно тривати: проведення практичних занять, відсутність необхідного обладнання та вимогливого викладача знижує якість отримання знань. Комусь не вистачає мотивації або сили волі для організації власного навчального процесу, хтось ставить роботу в пріоритет, для когось навчання перетворюється на просте «втикання» в монітор або вигадкування нових способів списати.

Варто враховувати й той факт, що для наших ЗВО дистанційна форма навчання поки що є експериментальною, тому вона не позбавлена недоліків з технічного, комунікаційного та організаційного боків.

Фінансування студрад

Розвиток студентського самоврядування – важлива складова автономії закладів вищої освіти. На діяльність студрад кожного року виділяються кошти. Чи доходять вони до студентів, хто має до них доступ та контролює їх використання?

Згідно із законом «Про вищу освіту» на діяльність органів студентського самоврядування (ОСС) мають виділятися кошти в розмірі не менш як 0,5% від надходжень до ЗВО від його основної діяльності.

У голови студентської ради має бути доступ до виділених ресурсів, він має слідкувати за їх використанням. Наразі голови студрад не мають прямого доступу до виділених коштів. Щоб студентству отримати ці кошти потрібно постійно випрошувати їх в адміністрації.

Ще одна проблема: гроші мають виділятися. На свій запит до Міністерства освіти і науки України отримав дані по 146 органам студентського самоуправління щодо коштів, які були їм виділені. Далі в цифрах.

Загальний обсяг коштів університетів, отриманих від основної діяльності, у 2020 році – 8 733 781 280 грн.

За 2020 рік студради мали отримати – 43 668 910 грн, а одержали – 31 711 630 грн. Не вистачає 11 957 280 грн. Питання: де поділись майже 12 млн гривень, які повинні були піти до студрад?

Протягом 2019-2020 років 9 університетів взагалі не виділило кошти студрадам.

За 2020 рік 100 студрад отримало менше коштів, ніж передбачено законом, а 15 студрад взагалі не отримало грошей, у 2019 році кошти не отримало 10 студрад. Чому і куди пішли ці гроші?

Водночас хочеться висловити респект тим університетам, які виконують вимоги щодо фінансування студрад. Це круто. В топ-3 входить КНУ ім. Т. Шевченка, КНТЕУ, ХНЕУ ім. Семена Кузнеця.

Зміни до закону «Про вищу освіту»

Ми з колегами підготували правки до закону «Про вищу освіту», які розширюють права студентів у частині впливу на всі процеси під час навчання. Якщо коротко, їх суть така:

жодних рішень в університеті без відома студентів.

Плануємо запровадити новий механізм фінансування студрад. Студенти мають отримувати кошти, передбачені законом, у повному обсязі і самі розпоряджатися, як їх використовувати. І, звісно, звітувати про витрати.

Закріплюємо необхідність погоджувати з органами студентського самоуправління всі рішення адміністрації ЗВО. Накази та розпорядження університету не чинні без погодження зі студрадами. Жодні рішення про студентів не будуть ухвалюватися без їх участі.

Створюємо можливість академічної відпустки для голови студради та щодо поновлення повноважень представників СР після повторного вступу.

Пропонуємо збільшити з 10% до 20% представництво студентів у вищому керівному органі кожного ЗВО: Вченій Раді, з 15% до 20% – у радах інститутів (факультетів).

Всі ці новації сформульовані у правках до закону «Про вищу освіту». Впевнений, ці пропозиції підтримають, адже вони нададуть студентам України тієї суб'єктності, на яку вони очевидно заслуговують (<https://blogs.pravda.com.ua/authors/gryshhuk/619bc803d35a3/>). – 2021. – 22.11).

Блог на сайті «Цензор.НЕТ»

Про автора: Роман Костенко, народний депутат України, секретар Комітету Верховної Ради України з питань національної безпеки, оборони та розвідки; полковник Служби безпеки України.

СБУ: правоохоронний орган VS спецслужба. Проблема зі статусом.

Реформа СБУ, у разі позитивного голосування за законопроект 3196-д, стане однією з наймасштабніших серед тих, які запущені парламентом 9 скликання. В минулій публікації я виклав своє бачення того, якою повинна стати Служба безпеки України в результаті реформування, та які чіткі завдання

потрібно виконати для цього. В даній статті хочеться детальніше зупинитися на тому, який правовий статус матиме СБУ і на що це вплине.

У чинному законі Службу безпеки України визначено як державний орган спеціального призначення з правоохоронними функціями, який забезпечує державну безпеку України.

В своєму складі СБУ має слідчі підрозділи, які уповноважені розслідувати ряд злочинів проти основ національної безпеки, громадської безпеки, а також проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку. Однак чинний Кримінальний процесуальний кодекс України передбачає можливість залучення співробітників СБУ до розслідування злочинів, які повинні розслідуватися іншими правоохоронними органами, так званих непідслідних СБУ злочинів.

З цим пов'язано два проблемні наслідки. Перший – фундаментальний, переважання реактивних дій (таких, які є реакцією на певні події, що вже сталися) та формування показникової системи (робота не на якість, а на статистику) над превентивними (попередженням загроз). Дуже багато спецоперацій і заходів не були доведені до завершення задля відкриття кримінальних проваджень, переведення діяльності з контррозвідувальної (що є прерогативою спецслужб) в кримінально-процесуальну, яка по своїй суті повинна здійснюватися саме правоохоронними органами.

Для кращого розуміння в чому саме проблеми, можемо розглянути два прості приклади.

Змоделюймо уявний приклад. Службі безпеки стало відомо про зв'язок певної особи з іноземною спецслужбою та її інтересом до таємних відомостей. Після цього з'являється два можливі варіанти розвитку подій. Перший – це реєстрація кримінального провадження, документування контактів особи з іноземними розвідниками, а також дії, які вона вчинятиме щоб добратися до таємних відомостей. Як тільки обсягу доказової бази стане достатньо для того, щоб довести в суді готування чи замах на злочин – шпигунство чи державну зраду, співробітники СБУ проведуть ефектне

затримання. Будуть телекамери, кремезні спецпризначенці, красива картинка в ЗМІ. Чи одержить особа реальне покарання, чи може провадження “розвалиться” в суді – це вже не важливо, буде вже нова картинка. Результат – у нас одноденний тріумф, показник припинення правопорушення, розхвалювання мудрих керівників, звання і посади. В цей час іноземна розвідка втративши рядового агента, проводить глибокий аналіз причин провалу, встановлює невідомі їм раніше елементи тактики української служби безпеки та коло осіб, які можливо сприяли виявити агента. Після цього коригує свою тактику, проводить навчання особового складу і агентурного апарату, змінює усі канали зв'язку, легенди, конспіративні приміщення і транспорт для того, щоб в подальшому не потрапити в пастку Служби безпеки України. І тепер уже ініціатива на боці іноземців. Час, місце і ціль майбутньої атаки нам не відомі, зате іноземці мають детальну карту “мінного поля” СБУ.

Другий варіант – це створення оперативних умов для того, щоб агент не міг нанести шкоди нашій безпеці але не розумів, що він уже в глибокій розробці. Підштовхування іноземної спецслужби до залучення інших осіб на допомогу, створення умов для поспіху і припущення помилок. Тоді СБУ зможе встановити повне коло осіб, які діють в країні, їхні канали зв'язку, використовувати розвідкою приміщення і транспорт, юридичні і фінансові структури прикриття і забезпечення. З'явиться можливість впровадження в агентурну мережу і кадровий склад іноземної спецслужби нашої агентури, проведення оперативних ігор і комбінацій, дезінформування і відволікання сил і засобів ворога на несуттєві цілі. Коли усі можливості ворога сковані і під ковпаком нашої спецслужби – ось справжня мета, а не посадки і кримінальні провадження. Однак тоді не буде ніякої красивої картинки. Про те, чим займається СБУ і які її досягнення знатиме дуже вузьке коло фахівців

Проведення таємних спецоперацій значно складніше за виконання слідчих дій, а їх результат відомий лише вузькому колу осіб в державі. Натомість гучні кримінальні провадження

яскраво описують в ЗМІ, про них говорять юристи і політики. Це підвищує значущість органу в очах керівництва держави. При цьому страждає національна безпека в довгостроковій перспективі. Значно легше спіймати одного шпигуна чи агента-зрадника, задокументувати його дії і передати суду, ніж роками розробляти усю агентурну мережу, проводити таємні заходи з протидії чи дезінформування противника. Однак такий підхід призводить до того, що ми демаскуємо себе, даємо можливість противнику перегрупуватися і вже не потрапляти в наші пастки. Дешевий піар дорого коштує державі.

Однак СБУ потрібно звітувати про свою ефективність. Можна ж гарно подати в ЗМІ інформацію про те, як Служба безпеки вкотре впіймала шахраїв за виготовлення підробних COVID-сертифікатів про вакцинацію, чи як ефективно було проведено роботу по боротьбі з контрабандою (з високою ймовірністю «товарною контрабандою», яка по суті є взагалі адміністративним правопорушенням) і повернуто величезні суми до бюджету. Однак це в черговий раз демонструє, що СБУ займається не тим, що повинна робити спецслужба під час війни, а просто витрачає час та ресурси на те, чим і так займається нацполіція, митниці, ДБР.

Інший проблемний наслідок – це часті випадки зловживання керівництвом СБУ слідчими повноваженнями з метою тиску на бізнес чи політичних опонентів влади. Такі явища взагалі є неприпустимими для демократичних держав. Це ознака диктатури та тоталітаризму, що не має нічого спільного з правами людини та вільними інститутами демократії.

Ця проблема зумовлена не лише наявністю слідчих підрозділів, це також наслідок тотального утаємничення роботи спецслужби, а також прямого підпорядкування напрямку Президенту України.

Є ще одна, надзвичайно важлива проблема у здійсненні службою і слідчих, і контррозвідальних функцій. Вона пов'язана з тим, що для діяльності спецслужби зазвичай значно нижчі ніж до правоохоронних органів вимоги до процесу збору інформації, менше процедурних обмежень до заходів, що

тимчасово обмежують права осіб, а також менший контроль та нагляд. Це пов'язано з тим, що дії слідчого в кримінальному провадженні чітко регламентовані, мають конкретну мету та здебільшого можуть мати наслідком обмеження прав особи, наприклад обмеження її волі чи конфіскацію майна. А оперативні заходи навпаки – потребують якомога швидшого одержання інформації задля запобігання безпековим загрозам чи протидії іноземним спецслужбам. Якщо ж одні і ті підрозділи виконують обидва завдання, то у них завжди існуватиме спокуса здобути частину відомостей процедурно в рамках контррозвідальних заходів виключно з метою обійти процесуальні обмеження, що передбачені в КПК України. На сьогодні існує механізм легалізації контррозвідальних матеріалів через оперативно-розшукові справи і далі – кримінальне провадження.

Як бачимо, існує ряд проблем, пов'язаних із поєднанням слідчих і контррозвідальних (а віднедавна і розвідальних) функцій в одному органі. Також є кілька точок зору і щодо того, як це можна виправити. Найбільш розповсюдженіші – це розділення функцій між двома різними органами, або залишення можливості для СБУ розслідувати дуже вузький і вичерпний перелік злочинів. Навколо цього питання точилися дискусії протягом усього часу, поки розроблялася реформа. Вони продовжуються і зараз, однак в законопроекті 3196-д передбачено передачу слідства від СБУ. І я підтримую таку концепцію.

Щодо передачі слідства до іншого органу – проти цього варіанту виступає чинне керівництво СБУ, а також ряд народних депутатів України. Їхні аргументи такі: в Службі безпеки України вже є підготовлені фахівці-слідчі, які можуть не погодитися на перехід до інших органів і ми можемо втратити напрацьований досвід і традиції. Також на їхню думку, інші слідчі органи зараз не готові до такого додаткового навантаження навіть за умови збільшення їхнього штату і фінансування. На мою думку, такі побоювання марні, оскільки зараз слідчі СБУ розслідують значну кількість непідслідних злочинів, тому передача лише профільних проваджень не буде

таким значним тягарем. Також додає оптимізму результат реформування прокуратури, адже зовсім недавно також багато було побоювань, що після ліквідації слідства прокуратури станеться колапс – унікальний досвід буде втрачено, а ДБР не зможе налагодити ефективне розслідування. Та цього не сталося, передача слідчих функцій загалом пройшла безболісно.

Що ж до звуження підслідності СБУ – то станом на теперішній час вона і так досить вузька, однак це не перешкоджає співробітникам служби займатися розслідуваннями розтрат, хабарів та інших загальнокримінальних злочинів.

Це може виправити лише внесенням змін до кримінально-процесуального законодавства. Достатньо вдосконалити положення, які закріплюють повноваження певних правоохоронних органів розслідувати конкретні злочини і можливість передавати справи від одного слідчого органу до іншого. Це було б дієвим кроком за умови, що слідство в СБУ залишиться.

Однак ми йдемо по шляху позбавлення СБУ функції досудового розслідування. Одним із можливих варіантів вирішення цього питання може стати передача слідства до органу, де ці функції реалізовуватимуть детективи, поєднуючи оперативну і процесуальну складову без втручання в контррозвідку.

Існує також проблема із передачею слідства конституційного характеру. Для того, щоб чітко розділити слідство і контррозвідку, необхідно щоб СБУ стала чистою спецслужбою, позбавити її правоохоронних функцій. Однак правоохоронний статус служби опосередковано закладений в Основному Законі. Так, статтею 17 Конституції передбачено, що забезпечення державної безпеки і захист державного кордону України покладаються на відповідні військові формування та правоохоронні органи держави. З такого формулювання випливає, що СБУ, як орган державної безпеки, має бути або правоохоронним органом, або військовим формуванням (Державна прикордонна служба на сьогодні за законом є правоохоронним органом і військовим формуванням). Однак реформою передбачено також демілітаризація

СБУ, тому законотворцями було прийнято компромісне рішення – залишення формулювання “державний орган спеціального призначення з правоохоронними функціями, що забезпечує державну безпеку України”.

Але це суто юридичне питання, яке лежить в площині законодавчого закріплення статусу. Насправді, старт реформи надасть можливість СБУ перепрофілюватися і ефективно запрацювати за пріоритетними напрямками, які стосуються роботи спецслужб незалежно від того, який статус СБУ буде закріплено на папері. Бо питання успішного запуску реформи в першу чергу буде залежати від лідерських та управлінських компетенцій керівника СБУ, який буде впроваджувати реформу. Ми в парламенті можемо прийняти найкращі закони, але всі вони будуть проблемними на стадії виконання, бо той хто їх впроваджуватиме, може не бути зацікавлений або не мати достатньої фаховості щодо їх застосування. І тут ще варто нагадати, що реформа СБУ розуміє під собою прийняття не лише одного законопроекту 3196-д.

В остаточній версії законопроекту № 3196-д вказано, що слідство в СБУ залишатиметься до 2024 року. Однак для реалізації цього положення необхідно прийняття відповідних змін до Кримінального процесуального кодексу України, яких наразі немає. Більше того, проти таких змін виступає група депутатів профільного Комітету з питань правоохоронної діяльності. Якщо буде прийнято законопроект № 3196-д без відповідних змін до КПК України, то є ризик виникнення суттєвої правової колізії, яка буде особливо гострою після 2024 року. Адже тоді необхідно буде вирішувати – чи завершувати реформу і ліквідувати слідство в СБУ якщо за законом лише за цим органом залишатиметься підслідність ряду злочинів. Очевидно, що ця проблема вже вийшла за межі суто юридичної і стосується прийняття політичного рішення.

І я вважаю, саме зараз час його прийняти, позбавивши СБУ можливості розслідувати злочини, зробивши з неї ефективну спецслужбу та поставити крапку в цьому питанні (https://censor.net/ua/blogs/3298872/sbu_pravoohoronnyyi_organ_vs_spetsslujba_problema_zi_statusom). – 2021. – 11.11).

Блог на сайті «Цензор.НЕТ»

Про автора: Віталій Цокур, адвокат, голова громадської організації Осяжний Обрій

Національна академія СБУ: весла замість двигуна

У процесі підготовки законопроекту реформи СБУ виникло питання оптимальності підготовки кадрів для потреб спецслужби. Адже специфіка роботи спецслужби, її зміст потребує відмінної від класичної вищої освіти.

Також на увагу це питання заслуговує через недостатній професійний рівень співробітників СБУ.

Причин тому може бути декілька. І основна серед них недостатньо ефективна система підготовки кадрів, яка реалізується на базі Національної академії СБУ, як закладу вищої освіти.

Попри наявність у нинішній Національній академії СБУ підготовки за бакалаврським та магістерським рівнем освіти за спеціальностями Національна безпека, яку проходять майбутні контррозвідники та оперативники, її зміст (бакалаврат) у значній мірі складають базові предмети вищої освіти. Тобто наповненість спеціальними, дійсно потрібними предметами, курсами значно менша, щоб потребувати 3,5 роки.

Доказом можливості підготовки оперативного складу для потреб контррозвідувальних відомств слугує практика багатьох, зокрема західних країн. Наприклад підготовка агентів (оперативників) для потреб ФБР у США триває 14 тижнів, для Служби інформаційної безпеки Чеської Республіки 4 місяці.

Багато контррозвідувальних спецслужб запрошує до роботи без потреби навчатися за програмою вищої освіти, як то для потреб Агентства внутрішньої інформації та безпеки Італії чи MI5 у Великій Британії.

Дещо інша ситуація в Німеччині, система освіти якої взагалі відрізняється від європейської, натомість передбачає досить змістовну передвищу, професійну освіту. Тому навчання в Академії при Службі захисту

конституції Німеччини триває 2 роки для потреб базового рівня служби у відомстві. Проте деталізація і складність процесу їх навчання, для перейняття нами виглядає малоімовірною через загалом низький рівень середньої освіти молоді в Україні і складність залучення здібної, розумної, а головне мотивованої молоді до Академії СБУ.

Відтак більш ефективною моделлю підготовки оперативного складу для потреб СБУ та інтеграції до роботи спеціалістів з різних галузей, які необхідні (філологи, ІТ-спеціалісти, хіміки, біологи, радіотехніки тощо) може бути тренінговий центр на базі нинішньої Академії.

Тривалість підготовки оперативників та контррозвідників могла б тривати від 1 до 12 місяців. Залежно від досвіду роботи, служби та рівня освіти особи. Зміст програм – необхідні спеціальні предмети та курси.

Це спростило би залучення більшої кількості кандидатів на навчання. Відсутність потреби отримувати вищу освіту в Академії дозволило б орієнтуватися на отримання вищої освіти у інших, кращих, спроможніших навчальних закладах з більшою кількістю та науковим рівнем викладачів.

Слід зауважити, що схожу позицію має і экс-співробітник СБУ, нині народний депутат Роман Костенко, яка відображена у пропозиції № 1269 до ст. 46 ПЗУ 3196-д.

Більше того, не було програми підготовки за бакалаврським рівнем освіти і в Академії Служби зовнішньої розвідки. Адже відсутня потреба підготовки оперативних працівників (розвідників) протягом 4 років. Більше того, потреба утаємничувати персональний склад спецслужби, а відповідно і осіб які проходять підготовку у профільних закладах, потребуючи конспірації, обумовлює необхідність зосереджуватися на головному з меншими витратами часу та переміщень.

Доцільним для Академії може бути збереження підготовки за магістерським рівнем освіти для потреб підготовки керівного складу відомств чи інших установ у секторі безпеки.

Однак Академія зайняла іншу позицію – зберегти підготовку і за бакалаврським

рівнем освіти. Адже це чималий обсяг роботи для тамтешніх викладачів. Що однак, не є правильним. Оскільки суперечить ідеї змін з потребами часу.

Ба більше, КМУ навіть ліквідував 05.11.2021 Академію СЗР, за пропозицією Міністерства освіти, що ймовірно передбачатиме необхідність підготовки кадрів для потреб СЗР вже в Академії СБУ. Що вказує навіть на дещо експансивні наміри НА СБУ по підготовці кадрів і створенні умови перестраховки, для обов'язкового залишення за собою статусу закладу вищої освіти. Проте доцільності підготовки кадрів для потреб СБУ і СЗР лише за магістерським рівнем освіти це однак не змінює.

Власне в контексті реформи і можливих ризиків для викладацького складу Академії протягом реформи СБУ не можна не відзначити збільшення рівня публічності закладу, що пов'язано зі спробами покращення іміджу закладу і демонстрацією спроможності до участі у галузевих наукових заходах, як напрямків за якими Академія здійснює підготовку.

З початком навчального року варто відзначити проведення заходів для демонстрації спроможності підготовки ІТ-спеціалістів та юристів. Шляхом проведення конференцій, підписанням меморандумів про співпрацю тощо.

Однак, не заперечуючи позитивних намірів керівництва по відношенню до власних студентів та курсантів, складно уявляється досягнення тих результатів, які могла б дати згадана вище модель з меншим обсягом бюджетних витрат. Адже відсутність потреби забезпечувати курсантів протягом 3,5 року дозволить зменшувати їх бюджет.

Демонстрація Академією СБУ курсу на оновлення свідчить про намір бути основним джерелом кадрів для потреб СБУ і схоже СЗР, що обмежуватиме можливості рекрутингу, залишаючи старий принцип набору кадрів – за бажанням з регіонів, або за рекомендацією батьків, які працювали або працюють у відомстві.

Своєю чергою, аналіз відкритих джерел, урядових ресурсів західних країн, вказує на

важливість такої складової у кадровому питанні, як рекрутинг. Який спрямований на осіб починаючи зі шкільного віку, якщо говорити про ІТ-фахівців. Гравцями на цьому полі варто відзначити Агентство національної безпеки США, Центр національної кібербезпеки Великої Британії тощо.

Основну ж цільову групу складають випускники провідних ВУЗів країн. Що з огляду на підняття розмірів заробітної плати дозволить успішніше зацікавлювати молодь. Однак нинішній підхід говорить про зворотнє.

Для прикладу серед останніх новин з ресурсів відомств державної безпеки варто відзначити проведення Департаментом державної безпеки Литовської Республіки «Тижня розвідки», як заходу із залученням студентів Інституту міжнародних відносин та політології Вільнюського університету для перевірки спроможності виконувати аналітичні завдання, що слугує гарним способом зацікавлення студентів, оцінки їх здібностей та запрошення у подальшому на роботу після нетривалої підготовки.

Світова практика приводить до невтішного висновку, що керівництво СБУ і Академії немов не розуміє, що їх намір можна порівняти з наміром змагатися на перегонах суден з двигунами використовуючи при цьому лише весла з дивізом: «тише едешь дальше будешь».

У такій ситуації залишається розраховувати на небайдужість народних депутатів до кадрових спроможностей СБУ. А відповідно до професіоналізму її співробітників і нашої за вами безпеки.

І, голосуючи у другому читанні ПЗУ 3196-д, не закривати очі на намір команди президента провести норму щодо підготовки кадрів відомчими закладами вищої освіти СБУ (НА СБУ) за першим (бакалавський) і другим (магістерським) рівнем вищої освіти.

Натомість враховути, що реальної потреби підготовки на бакалаврському рівні освіти в НА СБУ немає. Це робота для викладачів Академії, натомість втрат для більшого професіоналізму СБУ (https://censor.net/ua/blogs/3299429/natsionalna_akademiya_sbu_vesla_zamist_dvyguna). – 2021. – 15.11).

Блог на сайті «Цензор.НЕТ»

Про автора: Олег Медведчук, громадський діяч; голова ГО Патріотичне братство прикордонників України, генерал-майор

Це не сподобається злочинним угрупованням на Державному кордоні

Нещодавно Верховною Радою України ухвалено закон щодо вдосконалення порядку використання та застосування заходів примусу, бойової техніки та озброєння особовим складом Державної прикордонної служби України.

Документ передбачає внесення змін до закону «Про Державну прикордонну службу України».

З новими положеннями Закону можна ознайомитись незабаром в офіційних виданнях.

Позитивним є те, що Закон об'єднав та системізував нормативні документи, які існували досі. Деякі положення знайшли більш широкого визначення, особливо в питаннях застосування зброї під час відсічі збройної агресії та забезпечення власної безпеки прикордонних нарядів.

Передбачено декілька новел, які розширюють повноваження при застосуванні зброї без попередження.

Це наприклад стосується випадку, якщо особа, затримана або заарештована за вчинення злочинного діяння, відповідальність за яке передбачена законом, намагається здійснити втечу із застосуванням транспортного засобу.

Більш серйозно в Законі підійшли до унеможливлення фактів нападу на прикордонників, що є дуже актуальним згідно до сучасних умов оперативної обстановки.

Так, зброя може бути застосована навіть без попередження, у разі здійснення особою спроби скоротити визначену прикордонником із вогнепальною зброєю в руках відстань до нього або службового транспортного засобу або до об'єктів, що перебувають під охороною (у тому числі пунктів пропуску через державний кордон України), а так само доторкнутися до цієї зброї.

Важливо, що кожен прикордонник самостійно приймає рішення на застосування особистої зброї та спецзасобів.

Отримання дозволу на застосування зброї передбачено тільки в окремих випадках (наприклад при надходженні на кораблі чи літаку).

Закон вказує порядок застосування зброї в умовах використання безпілотних літальних апаратів. Так, зброя може бути застосована без попередження для примусового припинення польоту шляхом пошкодження або знищення безпілотного повітряного судна.

Окрема увага зосереджена на забезпечення безпекових заходів шляхом здійснення поверхневої перевірки.

Так, поверхнева перевірка може здійснюватись щодо осіб, речей, товарів (вантажів) і транспортних засобів, які перебувають у контрольованому прикордонному районі*, в пункті пропуску (пункті контролю) через державний кордон України або контрольному пункті в'їзду-виїзду.

*Контрольований прикордонний район збігається з адміністративною територією району, що прилягає до Державного кордону (прим. авт)

При цьому, такий захід, як поверхнева перевірка є можливий не тільки при затриманні порушників прикордонного законодавства, а і у разі перебування особи в межах прикордонної смуги* без відповідного дозволу чи наявності підстав вважати, що в особі чи в транспортному засобі знаходиться річ, обіг якої заборонено чи обмежено. Під таку річ зокрема можуть підпадати і підакційні товари, наприклад тютюнова чи алкогольна продукція.

*прикордонна смуга – ділянка місцевості, яка встановлюється безпосередньо вздовж державного кордону завширшки 5 кілометрів від лінії державного кордону, але не менш ширини смуги місцевості, що розташована в межах від лінії державного кордону до лінії прикордонних інженерних споруд

Поверхнева перевірка полягає у здійсненні візуального огляду особи, у тому числі огляду речей.

Закон визначає права прикордонникам здійснити перевірку речей та/або транспортного засобу. Це здійснюється шляхом візуального огляду речей та/або транспортного засобу або

візуального огляду вмісту особистих речей, салону, багажника, підкапотного простору транспортного засобу та вантажів (товарів та інших предметів), що переміщуються у такому транспортному засобі.

Важливо врахувати, що під час поверхневої перевірки прикордонники мають право вимагати відкрити сумку чи інші засоби переміщення речей, капот, кришку багажника та/або двері салону транспортного засобу, показати вміст кишень одягу особи, стосовно якої проводиться перевірка, а особа зобов'язана показати, відповідно вміст особистих речей, кишень, надати доступ до конструктивних елементів транспортного засобу.

Варто зауважити, що в Законі залишено раніше діючу норму, коли прикордонники мають право застосовувати вогнепальну зброю для зупинки транспортного засобу шляхом його пошкодження, якщо водій своїми діями створює загрозу життю і здоров'ю військовослужбовця чи інших осіб.

Також Закон передбачив право на застосування зброї та спецзасобів для припинення протиправних дій у разі заблокування пунктів пропуску через державний кордон України.

Таким чином, підсумовуючи.

Закон є необхідним та сприяє удосконаленню реалізації функцій Держприкордонслужби України.

Він безумовно охолодить наміри окремих осіб та злочинних угруповань ігнорувати законні вимоги прикордонних нарядів.

Втім, в органах та підрозділах охорони кордону слід провести серйозні заходи із удосконалення професійної навченості військовослужбовців. Останні повинні натренувати свої навички в застосуванні зброї до автоматизму.

Звісно, що при підготовці тексту Закону можна було відійти від вкрай замислуватих термінологій, які важко сприйматимуть військові, особливо з категорії осіб строкової служби. Мабуть і Вам буде складно одразу зрозуміти один з таких визначень, до прикладу:

«Захід примусу є пропорційним, якщо шкода, заподіяна охоронюваним законом правам і

свободам людини або інтересам суспільства чи держави, не перевищує блага, для захисту якого він застосований, або створеної загрози заподіяння шкоди»

Але то дрібниці.

Головне, щоб на Державному кордоні України був державний порядок.

Бажаю українським прикордонникам міцного духу та вдачі! (https://censor.net/ua/blogs/3300522/tse_ne_spodobatsya_zlochinnim_ugrupovannjam_na_derjavnomu_kordon) .– 2021. – 19.11).

Блог на сайті «Цензор.НЕТ»

Про автора: Микола Мельник, експерт аналітичної групи «Левіафан»

Справа Злочевського оживає

Минулого тижня Парламент в першому читанні підтримав проєкт Закону «Про Загальнодержавну цільову соціальну програму «Питна вода України» на 2022–2026 роки (р.№ 5723 від 02.07.2021). Сам по собі законопроект не є злочинним, більше того має абсолютно пристойну мету: «Забезпечення гарантованих Конституцією України прав громадян на достатній життєвий рівень та екологічну безпеку шляхом забезпечення якісною питною водою в необхідних обсягах та відповідно до встановлених нормативів щодо якості питної води, забезпечення розвитку та реконструкції систем централізованого водопостачання та централізованого водовідведення населених пунктів України».

Програмою передбачається за п'ять років створити:

290 водозабірних споруд

79 станцій доочищення води

280 водопровідних очисних споруд

частка скидів забруднюючих стічних вод, відсотків має зрости з 3 до 5%

1093 водопровідні мережі

5 лабораторій якості питної води.

Слід зазначити, що попри всю важливість цієї програми вона має, як технічні вади, так і корупційні ризики.

До технічних вад слід віднести:

В розділі «Очікувані результати, ефективність Програми» зазначено, що «ефективність виконання Програми буде забезпечуватися відповідно до Методики оцінки ефективності виконання Загальнодержавної цільової соціальної програми «Питна вода України» на 2022–2026 роки». Проте із наведеного залишається незрозумілим, ким і коли затверджена вказана Методика.

Всупереч вимогам ст. 91 Регламенту Верховної Ради України та ст. 27 Бюджетного кодексу України, відсутнє належне фінансово-економічне обґрунтування (включаючи відповідні розрахунки), оскільки фінансово-економічні розрахунки до проєкту, представлені в однойменному додатку, виконані лише на період до 2025 року, хоча дія Програми згідно з її назвою розрахована на 2022–2026 роки.

У ч. 1 ст. 5 Закону України «Про державні цільові програми» встановлено, що однією із основних стадій розроблення та виконання державної цільової програми є стратегічна екологічна оцінка у випадках, визначених Законом України «Про стратегічну екологічну оцінку», а також державна експертиза проєкту програми. Частиною 1 ст. 2 Закону України

«Про стратегічну екологічну оцінку» передбачено, що цей Закон регулює відносини у сфері оцінки наслідків для довкілля, у тому числі для здоров'я населення, виконання документів державного планування та поширюється на документи державного планування, які стосуються, зокрема, використання водних ресурсів. Крім цього, у ч. 3 ст. 9 Закону України «Про державні цільові програми» встановлено, що проєкт державної цільової програми підлягає обов'язковій державній експертизі, що проводиться відповідно до закону. В той же час жодних документів, які б свідчили про державну експертизу програми «Питна вода України» до законопроєкту не надано.

Корупційні ризики:

У 2011 році вже приймалась програма «Питна вода України» 2010–2020рр. звітування по реалізації, якій досі не відбулось. Більше того, останні всплески активності на сайті Мінрегіонбуду, який і мав займатись реалізацією

програми стосувались 2018 року. Але і це не головне.

У 2011–2013рр. Міністр екології України Микола Злочевський застосував наступну схему. Він елементарно викупав землю на якій було відбуватись буріння, буріння здійснювали ж його компанії, а чи знаходилась там вода чи ні, це вже його не обходило. Держава платила йому і за землю і будівництво скважин. Таким чином держава отримала мільярдні збитки, а Злочевський тепер наймає синів президентів США на роботу.

То ж чи є передостороги, що це повториться – є. Адже немає жодної методології ефективності. Ніде не зазначено, скільки скважини мають дати води, зазначено, що вони лише мають побудуватись.

Паралельно жахливою є ситуація із оцінки якості води. В Україні цей показник НЕ сягає і 3% тоді як у Франції він 50%, а в середньому по ЄС – 22%

На мою суб'єктивну думку перед українцями зараз стоїть не стільки питання, де дістати воду, як а яку воду ми п'ємо? Адже відповідно до звіту Європейської агенції з навколишнього середовища від 2020 року в більшій половині регіонів України процент аммонійного азоту та фосфатів перевищує норму. Майже у всіх регіонах України процент нітрату в річках перевищує норму.

Тобто програма «Питна вода України 2022–2026рр. має ті ж самі вади, що й попередня – не зрозумілий процес моніторингу, та не зрозумілі показники ефективності. Що при тих корупційних ризиках, які є в Україні реалізація програми перетвориться на освоєння бюджетних і донорських коштів і максимуму, що нас чекає це модернізація системи водопостачання.

P.S. Під час роботи над блогом використані матеріали Головного науково-експертного управління Апарату Верховної Ради України (https://censor.net/ua/blogs/3301006/sprava_zlochevskogo_ojyvaye). – 2021. – 23.11).

Блог на сайті «Цензор.НЕТ»

Про автора: Катерина Одарченко, голова політичної партії Національна платформа, політтехнолог, партнер компанії SIC Group Ukraine.

Чому закон про лобіювання, який передбачає прозорий діалог між владою, бізнесом та суспільством, гальмується українськими законодавцями?

Офіційного старту ринку лобіювання в Україні фахівці очікують вже не перший рік. Про те, що законодавче регулювання у цьому питанні потрібно, активно говорити почали ще на початку 2000 років. Теоретичну базу під розвиток українського лобіювання розробив вітчизняний вчений Володимир Нестерович, який першим в Україні захистив кандидатську дисертацію з лобіювання зі спеціальності конституційне право (2008 р.). Вчений працював у складі Робочої групи Міністерства юстиції України з розробки Концепції проекту Закону України «Про лобіювання» (2009 р.) та протягом 2009–2013 років опублікував цілу низку наукових праць з лобіювання, найбільш значущою серед яких стала монографія «Конституційно-правові засади інституту лобіювання: зарубіжний досвід та перспективи для України».

Але процес цивілізованого лобізму як прозорого діалогу між владою, бізнесом та суспільством і досі залишається для українського суспільства незрозумілим явищем. Українці наразі не зовсім розуміють, що лобіювання – це корисний комунікативний інститут. Навпаки, 18% респондентів репрезентативного національного дослідження, проведеного агенцією «ActiveGroup» спільно з GR – асоціацією, пов'язують лобізм з легалізацією корупції.

На питання, що саме означає лобізм, були отримані наступні результати: 44% опитаних не змогли надати будь-якої відповіді, 18% респондентів відзначили, що це пов'язано з корупцією або легалізацією корупції. 19% сказали, що це діалог зацікавлених осіб або цивілізований та відкритий спосіб впливу на владу. Тобто, навіть ті українці, які розуміють, що таке лобізм, мають діаметрально протилежні думки.

В суспільстві і досі панує думка, що лобіст – це той, хто просуває чужі інтереси за винагороду. Але якщо це робити у законодавчому полі, то тоді не буде порушення закону. Таким є лобізм у розумінні американської моделі, таким він є у демократичних країнах – легалізована і зареєстрована діяльність. А ось на пострадянському просторі і досі питання лобіювання відбувається важко, без розуміння суті процесу.

Тож, хто ж такі лобісти? Припустимо, ви та я є малими фермерами й об'єднуємось у таку собі Асоціацію молодих фермерів. Ми йдемо до профільного комітету аграрної політики, аби просувати додаткове регулювання з приводу того, щоб нам надавали малі кредити від уряду. Це й називається лобіюванням. Утім, олігархічні групи зараз просувають потрібні їм законопроекти. Тож єдине, чого ми прагнемо – аби це було публічно, а народні депутати не отримували незрозумілі кошти за лобіювання поза законом. Тобто лобіювання – це насамперед прозорий діалог між бізнесом, владою та суспільством.

За останні роки до парламенту подавалися чотири законопроекти щодо лобіювання. Втім, на жаль, станом на сьогодні Верховна Рада України не ухвалила в цілому жодного проекту закону про лобізм. Так, у 2020 року в парламенті були зареєстровані чотири законопроекти про лобіювання і адвокацію (№ 3059; 3059-1; 3059-2; 3059-3). Авторами документів виступили як представники монобільшості, так і опозиційні фракції. Жоден з законопроектів не пройшов Комітет з питань правової політики ВРУ. Комітетом були затверджені висновки про те, що положення проектів законів суперечать положенням Конституції. Документи повернули авторам на доопрацювання.

Як на мене, це або спосіб затягування прийняття цих законів, або спроба все ж таки об'єднати та прийняти як один законопроект. Або ж це просто небажання адміністрації Президента взагалі розглядати це питання. Адже немає жодних підстав вважати таке регулювання неконституційним, – про це однозначно заявляв колишній голова Конституційного суду Станіслав Шевчук.

Лобіювання – винятково про прозорість, про реєстрацію зустрічей із лобістами, воно є важливою частиною роботи у боротьбі з корупцією в Україні.

Отже, чому закон гальмується українськими законодавцями? Може, саме тому, що корупція, хабарництво та кришування і досі є головними при вирішенні проблем? Саме на пострадянському просторі сформувався особливий тип корупції – «кумівство», коли посадовець надає перевагу у працевлаштуванні, пільгах, послугах, тендерах друзям, з якими пов'язаний обрядом хрещення дитини.

Так же непросто, як в Україні, справи у законодавчій сфері лобіювання ідуть і в інших країнах СНД – Вірменії, Киргизії, Казахстані, Азербайджані. Про це йшла мова під час круглого столу «Практики GR та лобізму Східної Європи та Азії», який відбувся 17 листопада у формі онлайн-форуму.

Під час зустрічі мова йшла, зокрема, про те, що займатися лоббінгом у законотворчій площині на пострадянському просторі ще вийшло у жодній країні. Але, поступово, вдається формувати нову суспільну точку зору на лобі. Люди починають розуміти, що лобізм – не плата якомусь депутату або чиновнику, а вимога прозорого діалогу. Діалогу, який можна контролювати та оцінювати з точки зору законодавства.

Як, наприклад, у США. Там закон щодо цієї практики був прийнятий давно і регулюється трьома правилами. Перше: якщо ви лобіст, то ви отримуєте офіційну зарплатню. Друге: ви обов'язково декларуєте всі свої доходи та їхнє походження. Третє – ви маєте приймати подарунки у обмеженому розмірі. І декларувати все: вечерю у ресторані, похід у сауну. Саме таким є інститут прозорого лобіювання.

Також суспільство потроху «доростає» до того, що представляти інтереси як малого бізнесу, так і кожної громади, можуть не тільки депутати, але й зареєстровані громадські організації.

Отже, в питанні українського лобізму створилася революційна ситуація. «Низи» вимагають законодавчого врегулювання відповідного ринку, розуміючи, що це допоможе

розвитку суспільства та підприємництва. Фахівці GovernmentRelations – комунікативні менеджери інституту цивілізованого лобізму – впевнені, що за умов легалізованих механізмів в країні діалог з владою пришвидшить впровадження тих змін, які стимулюють розвиток бізнесу.

І тільки парламентські законотворці у «верхах» продовжують гальмувати процес, який зробить прозорим всі «домовленості» між групами та забезпечить легітимність української демократичної політичної системи (https://censor.net/ua/blogs/3301835/chomu_zakon_pro_lobyuvannya_yakiyi_peredbacha_prozoriyi_dalog_mj_vladoyu_bznesom_ta_susplstvom_galmutsya). – 2021. – 26.11).

Блог на сайті «Освіта.ua»

Про автора: Антон Сененко, старший науковий співробітник Інституту фізики НАН України, кандидат фізико-математичних наук.

А. Сененко: правки до закону чи перерозподіл повноважень?

Інформація про те, що нові правки до закону про науку фактично можуть ліквідувати незалежність Національного фонду досліджень, вже з'явилася і в ЗМІ.

Я про це писав детально влітку, там було ціле протистояння між поборниками незалежності фонду від зацікавлених сторін і посіпаками, власне, зацікавлених сторін (наприклад, тут).

І от викотилася практично остаточна редакція правок по діяльності Нацфонду і... вона викликає сум.

Нацфонд має бути чим?

Незалежною структурою, що виділяє гранти найкращим науковим групам на проведення досліджень, ніде немає конфлікту інтересів, фонд максимально полегшує життя вчених.

Що хочуть зробити?

Створити такий механізм формування наглядової ради, щоб фактично МОН контролював НФД в питаннях розподілу фінансування, тематик конкурсів, порядку проведення експертизи.

Тобто чиновники знову хочуть у ручному режимі контролювати грошові потоки.

Також хочуть прибрати цінну ідею bottom-up конкурсів, коли самі вчені пропонують тематики досліджень, а не держава у обличчі чиновників вирішує, яка тема є важливішою за інші (практично всі конкурси наукових проєктів до появи НФД так у країні і проводилися).

Загалом, детально про всі ці манси Ви можете почитати тут.

Найбільше бісить, що правки, що пропонуються до закону, взагалі ніяк не полегшують фінансово-звітно-бюрократичне життя науковців, що виконують проєкти.

Таке враження, що це просто перерозподіл владних повноважень.

Якщо МОН досягне своєї мети і депутати отаке проголосують – Україна втратить не просто чергову незалежну інституцію, як це сталося з умовним Нафтогазом.

Україна втратить успішний працюючий результат реформи науки 2015 року.

Хотілось би сказати, що потім доведеться починати все з початку. Та чи доживуть до того часу справжні вчені – питання риторичне (<https://osvita.ua/blogs/85003/>). – 2021. – 08.11).

Блог на сайті «Освіта.ua»

Про автора: Ігор Лікарчук, экс-керівник Українського центру оцінювання якості освіти.

І. Лікарчук: крах профтехосвіти став ще ближчим

Профтехосвіта України: крах системи став ще ближчим. До такого висновку приходжу, прочитавши статтю очільника Національного агентства кваліфікацій п. Юрія Баланюка.

У ній йдеться про створення мережі кваліфікаційних центрів, котрі будуть «присвоювати професійні кваліфікації без необхідності навчання в закладах освіти». І, як наголошує автор, мова не йде про «лікарів, суддів, поліцейських чи інших професій, щодо кваліфікацій яких наявна законодавча вимога мати профільну освіту», а про робітничі спеціальності, що зараз є прерогативою

системи професійної (професійно-технічної) освіти.

Іншими словами, після того як такі кваліфікаційні центри запрацюють, потреба навчатися рік чи три у професійно-технічних навчальних закладах зникне. Можна шляхом самоосвіти оволодіти необхідними знаннями, уміннями та навичками, прийти у кваліфікаційний центр, скласти іспити і отримати «сертифікат про присвоєння професійної кваліфікації, який визнається державою».

А ще, очевидно, можна бути навчитися певним навикам і умінням у конкретного майстра, на конкретному робочому місці, і також, склавши іспити, отримати сертифікат про присвоєння кваліфікації.

У мене немає ніяких сумнівів у тому, що такий підхід правильний і абсолютно відповідає запитам часу. Стверджую це, як людина, котра майже десять років очолювала професійно-технічне училище, 5 років – обласний комітет із професійно-технічної освіти, захистила дві дисертації із проблем управління профтехосвітою, була співавтором багатьох нормативних і концептуальних документів із питань профтехосвіти...

Але той самий досвід дає мені підстави стверджувати і наступне.

1. Рішення про створення кваліфікаційних центрів – великий і, мабуть, останній гвіздок у труну, у якій буде похована радянська система профтехосвіти, якою уже більше тридцяти років лишається система профтехосвіти України. І у закладах якої, муляра чи плиточника (невідомо якої якості) можуть готувати три (!) роки. А тепер людина, котра захоче стати хорошим муляром, зможе кілька місяців попрактикуватися на робочому місці разом із майстром, а потім отримати сертифікат. Між іншим, у необхідності такого чи подібного кроку я ще на початку 90-х намагався переконати авторський колектив однієї з перших Концепцій реформування профтехосвіти, але куди там...

2. Зазнали повного краху т. з. реформи системи профтехосвіти, котрі проводилися за останні тридцять років. Бо якби вони були успішними, то не було б необхідності

створювати кваліфікаційні центри. Саме професійно-технічні навчальні заклади й могли стати тим інструментом «для вирішення конкретних кадрових питань галузі економіки чи корпорації», про який йдеться в статті. Але не стали, хоч державних грошей на «реформи» системи профтехосвіти і на зарплати чиновників, які ті реформи проводили, витратили тьму.

3. Я не сумніваюся, що створення таких центрів (а зацікавленість роботодавців у них очевидна, як і є очевидна їхня підтримка з боку бізнесу), неминуче зумовить необхідність негайного перегляду основних засад функціонування існуючої системи професійної (професійно-технічної) освіти. І, якщо хтось хоче, щоб ця система відродилася, то необхідно нарешті набратися відваги і прийняти рішення про:

а) її роздержавлення та приватизацію;

б) про розрив примусового шлюбу системи ПТО і народної освіти, який був укладений за командою Москви у 1989 р., і з якого й почався крах системи;

в) переорієнтацію системи із забезпечення соціальних функцій (у контексті утримання тих, хто не може чи не хоче навчатися в загальноосвітній школі), на мобільну та ефективну систему формування професійних кваліфікацій.

Про все це я почав говорити ще на початку 90-х років минулого століття. Але тоді було прийнято рішення реанімувати труп радянської ПТО. Чим і займаємося тридцять років. Результат відомий (<https://osvita.ua/blogs/85091/>). – 2021. – 24.11).

Блог на сайті «Обозреватель»

Про автора: Віктор Литвиненко

Охорона здоров'я в Україні: які зміни плануються

Нещодавно Міністерство охорони здоров'я опублікувало на своєму сайті проєкт Закону України „Про самоврядування у сфері охорони здоров'я в Україні». У ньому викладено бачення

механізмів правового регулювання медичної та фармацевтичної діяльності в країні, принципів та повноважень самоврядування медичних професій.

Що таке професійне самоврядування лікарів і як воно буде влаштовано

Передбачається створення організацій професійного самоврядування медичних професій, які будуть поділені на Палати – неприбуткові юридичні особи, які організують свою діяльність на засадах самоврядування:

Лікарі сімейної медицини: лікарі, які мають право на провадження медичної діяльності у сфері надання первинної медичної допомоги.

Лікарі-фахівці: лікарі та особи з вищою немедичною освітою, які мають право на провадження медичної діяльності, за винятком медичної діяльності у сфері стоматології та первинної медичної допомоги.

Стоматологи: лікарі, які мають право на медичну діяльність у стоматології.

Медичні спеціалісти: молодші спеціалісти, професійні молодші бакалаври, молодші бакалаври, бакалаври з медичною освітою, магістри, доктори філософії та доктори наук за спеціальністю «Медсестринство».

Фармацевтична діяльність: особи з фармацевтичною освітою будь-якого рівня та ступенем, включаючи молодших спеціалістів та бакалаврів, бакалаврів, магістрів, докторів філософії, докторів наук та осіб, прирівняних до них.

Як і які завдання вирішують Палати

Зміна структури Палат або її ліквідація можлива лише на підставі Закону. Здійснення діяльності у сфері охорони здоров'я представникам медичних професій можливе лише з дозволу Палати, що видає свідоцтво.

Палати можуть утворювати органи, комісії, відділення, структурні та відокремлені підрозділи. Винятковою компетенцією кваліфікаційно-дисциплінарної комісії Палати є:

видача свідоцтва про право на провадження діяльності у сфері охорони здоров'я;

розгляд скарг щодо порушення представником медичних професій Кодексу

етики представників медичних професій Палати та ін.;

прийняття рішень щодо притягнення/непритягнення представника медичних професій до професійної дисциплінарної відповідальності.

Кожен лікар за наявності більше однієї спеціальності у сфері охорони здоров'я може самостійно обрати Палату або входити до кількох Палат.

Як зміниться життя лікарів після ухвалення Закону

Передбачається, що цей Закон покращить та полегшить управління лікарів, але з великою ймовірністю можна сказати, що все тільки ускладниться. У поясненні до Закону сказано, що написано з урахуванням міжнародного досвіду. Але це не відповідає дійсності, оскільки в ньому немає згадки про те, що лікар є суб'єктом професійної діяльності, а не просто представником медичної професії. Саме тому прав, аналогічних тим, що мають лікарі в Європі, зокрема у Німеччині, Закон для лікарів України не передбачає.

Таким чином, на додаток до залежності від керівництва лікарні з'явиться залежність і від окремого органу – Палати. При цьому за керування своєю діяльністю доведеться ще й платити у вигляді професійного збору.

Очевидно, люди, які писали Закон, далекі від українських медичних реалій і не розуміють, як працює охорона здоров'я в інших країнах. Правильно було б провести обговорення ще до початку роботи над Законом, дізнатися про думку медичної спільноти. Бо говорити про самоврядування можна лише у випадку, якщо ініціатива походить від самих представників медичної професії.

Підхід МОЗ нагадує вже пройдені етапи на кшталт колективізації та керуючих партійних надбудов. У сухому залишку створення Палат – це третя після МОЗ та НСЗУ структура, яка регулює роботу лікарів, що навряд чи у запропонованому варіанті полегшить роботу лікарів та, як наслідок, допоможе рятувати життя людей (<https://med.oboz.ua/ukr/medical/ohorona-zdorovya-v-ukraini-yaki-zmini-planuyutsya.htm>). – 2021. – 11.11).

Блог на сайті «Судово-юридична газета»

Про автора: Руслан Арсірій, суддя Окружного адміністративного суду міста Києва

Про деякі ризики запровадження електронних адрес для процесуальної комунікації

25 ноября 2021

Законопроект 3860-д планується, що вручати процесуальні документи можна буде на адресу офіційної електронної пошти в ЄДРПОУ. При цьому не врегульованим залишається питання надійності та захищеності такої інформації: немає вимог до розміщення та адміністрування електронних скриньок.

Нещодавно Верховна Рада України прийняла за основу проект Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо використання електронних адрес».

На перший погляд, такий крок спрощуватиме комунікацію судів зі сторонами процесу, що актуально в період дефіциту коштів на поштові відправлення. Законопроект 3860-д планується внесення змін в процесуальні кодекси в частині, що стосується вручення судових повісток, повідомлень, ухвал та копій рішень і виконавчих документів на адресу офіційної електронної пошти в ЄДРПОУ. При цьому не врегульованим залишається питання надійності та захищеності такої інформації: немає вимог до розміщення та адміністрування електронних скриньок. Ні для кого не новина, що майже вся інформація, що передається через Інтернет, може бути знищена, спотворена або перехоплена. Питання тільки в тому, наскільки вона важлива для зловмисника, добре захищена і скільки коштуватиме таке перехоплення (час, залучення спеціалістів).

Після зниження важливості електронної пошти як засобу комунікації (через розповсюдження соціальних мереж, месенджерів тощо), більшість користувачів використовують в роботі безкоштовні онлайн-сервіси електронної пошти. Особливість цих платформ полягає в тому, що інформація, яка потрапляє в поштову скриньку, зберігається

не у абонента, якому вона адресована, а на обладнанні надавача послуги.

Візьмемо для прикладу один із найпопулярніших сервісів для створення електронної скриньки – google та пошту gmail. Сервери цієї компанії знаходяться не на території України і будь-які зміни правил американської корпорації можуть мати негативні наслідки для українських користувачів. Йдеться, наприклад, про тимчасову відсутність доступу або несанкціонований доступ до пошти. Але й українські надавачі таких послуг (ukr.net, i.ua тощо) навряд чи готові нести відповідальність за збереження важливої для користувачів інформації.

У той же час, не отримання повістки або отримання її не вчасно (з технічних причин) може мати вплив на права учасників справи.

Окремої уваги також потребує врегулювання питання підтвердження отримання документів учасниками справи, адже від цього залежатимуть подальші процесуальні дії суду.

Важливо розуміти, що заміна паперових документів на електронні не зводиться лише до волевиявлення законодавця. Слід визначити відповідальних осіб для кожного з етапів: формування, передачі, збереження та отримання інформації про хід судового процесу, наслідки спотворення та знищення такої інформації, надати рекомендації для організаційного та технічного вирішення можливих проблем. Бо у іншому випадку, як це часто буває, знову у всіх негараздах будуть винні суди (<https://sud.ua/ru/news/blog/221147-pro-deyaki-riziki-zaprovadzhennya-elektronnikh-adres-dlya-protsesualnoyi-komunikatsiyi>). – 2921. – 25.11).

**ГРОМАДСЬКА ДУМКА
ПРО ПРАВОТВОРЕННЯ
№ 16 (221) 2021**

Інформаційно-аналітичний бюлетень
на базі оперативних матеріалів

Додаток до журналу «Україна: події, факти, коментарі»

Редактори:

А. Березельська Я. Маленко

Комп'ютерне верстання:

Н. Крапіва

Підп. до друку 08.12.2021.

Формат 60x90/8. Обл.-вид. арк. 4,58.

Наклад 2000 пр.

Свідоцтво про державну реєстрацію

КВ № 5358 від 03.08.2001 р.

Видавець і виготовлювач

Національна бібліотека України

імені В. І. Вернадського

03039, м. Київ, Голосіївський просп., 3

siaz2014@ukr.net